SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA I
BROJ 34

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 5 OKTOBAR 1948

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

PRED PRVI KONGRES JEDINSTVENIH SINDIKATA JUGOSLAVIJE

Miša PAVIĆEVIĆ

Kroz mesec dana počeće u Beogradu rad Prvi kongres Jedinstvenih sindikata Jugoslavije koji su u godinama posle oslobođenja obuhvatili i ujedinili skoro sve radnike i službenike naše zemlje.

Formirani krajem 1944 Jedinstveni sindikati označavaju obnovu predratnog klasnog sindikalnog pokreta koji je i u staroj Jugoslaviji pretstavljao značajno uporište Komunističke partije i školu revolucionarnih kadrova iz redova radničke klase. Stvaranje jedinstvenog sindikalnog pokreta označavalo je krupnu pobedu radničke klase, koja je pod rukovodstvom KPJ ostvarila i u toku rata potpuno učvrstila svoje jedinstvo, razbijajući i demaskirajući klasne i nacionalne izdajnike-socijaldemokratske vođe. koji su se pre rata nalazili u vrhovima sindikalnog pokreta Jugoslavije. Likvidirajući razjedinjenost sindikalnog pokreta Jedinstveni sindikati su čitav niz sindikalnih organizacija, koje su bile pod kontrolom buržoaskih agentura zamenili jedinstvenom i moćnom organizacijom rukovođenom Komunističkom partijom Jugoslavije.

Što je naročito značajno prvi put u istoriji naših naroda ujedinili su se u jednom sindikalnom pokretu manuelni i intelektualni radnici, koje su kapitalistička klasa i njeni eksponenti decenijama veštački razdvajali i silom sprečavali njihovo zajedničko organizovanje. Tako je formiranje Jedinstvenih sindikata označavalo ne samo izraz punog jedinstva radničke klase, već istovremeno i pobedu ideje jedinstva manuelnih i intelektualnih radnika, koja nije mogla biti ostvarena punih sedamdeset godina otkako postoji radnički pokret u zemljama Jugoslavije.

U novoj Jugoslaviji, državi radnih ljudi predvođenih radničkom klasom i njenom avangardom, Jedinstveni sindikati su postali jedno od najmoćnijih uporišta narodne vlasti i Kompartije u borbi za obnovu zemlje i izgradnju socijalizma. Zamenjujući štrajkove, tarifne pokrete i borbu protiv kapitalističke države stvaralačkim radom na izgradnji zemlje Jedinstveni sindikati su postali organizatori socijalističkog takmičenja, mobilizatori radničke klase i narodne inteligencije u socijalističkoj izgradnji zemlje.

Razvijajući intenzivan politički i vaspitni rad među radnicima i službenicima sindikati su u toku skoro četiri godine raznovrsnim sredstvima uticanja i vaspitanja formirali socijalističku svest trudbenika. Na toj svesti trudbenika o karakteru nove države, o ciljevima i perspektivama njenog razvitka, na svesti o istovetnosti interesa narodne države i radnih masa razvijao se novi odnos radnika i intelektualaca prema radu, razvijalo se i razgaralo socijalističko takmičenje, koje je postepeno od kampanje postalo stalni metod rada i obuhvatilo i poslednji radni kolektiv Jugoslavije. Na revolucionarnim društveno-političkim i ekonomskim promenama, i velikim tekovinama radničke klase sindikalne organizacije su vaspitavale radne mase u duhu radnog samopregora, u duhu neumorne aktivnosti i stvaralačkog rada za izgradnju socijalističkog društvenog poretka. Udarništvo je najviši i najlepši izraz radnog heroizma koji je naša Partija preko sindikata pokrenula i razvila u radnim masama naše zemlje. Naše partisko rukovodstvo znalo je da onaj heroizam i stvaralačke snage naroda izpoljene u oslobodilačkoj borbi dalje razvije i usmeri u pravcu privrednih napora i socijalističke izgradnje. Blagodareći velikom vaspitnom i organizacionom radu sindikata radnička klasa postigla je krupne radne pobede koje služe na ponos novoj Jugoslaviji i njenom rukovodstvu. Ocenjujući ulogu sindikata u proteklom periodu drug Kardelj u svom referatu na Petom kongresu KPJ kaže: »Organizujući radničku klasu u borbi za obnovu zemlje i za socijalističku rekonstrukciju industrije i drugih grana privrede, u borbi za Petogodišnji plan i socijalističku izgradnju. sindikati su odigrali rešavajuću ulogu u postignutim pobedama«.

Među te uspehe treba istaći rezultate postignute na polju usavršavanja proizvodnje. Razvijajući stvaralačku inicijativu radnih ljudi. pružajući punu pomoć pri realizaciji izuma i novatorskih predloga sindikati su odigrali značajnu ulogu u podizanju produktivnosti rada. Ne samo iz redova tehničke inteligencije, već i iz redova običnih radnika izrasle su stotine i hiljade racionalizatora i novatora, koji su svojim izumima obogatili našu tehniku, usavršili proizvodne procese i podigli produktivnost rada u mnogim granama privrede. Ti primeri svedoče ne samo o socijalističkoj svesti naših radnih ljudi (koji stvaraju jer znaju da stvaraju za sebe i svoju socijalističku domovinu). već i o neiscrpnim stvaralačkim sposobnostima oslobođene radničke klase i radne inteligencije koja udruženim snagama izgrađuju socijalizam.

Uporedo sa privrednom aktivizacijom radnih masa Jedinstveni sindikati su odigrali i igraju značajnu ulogu u naporima za podizanje životnog standarda radnika i službenika, posvećujući veliku pažnju pitanjima pravilnog nagrađivanja, urednog snabdevanja, rešenja stanbenog problema, obezbeđenja svih prava zakonodavstvo naše države daje radnicima i službenicima. Jedinstveni sindikati su uglavnom umeli uspešno i pravilno da povezuju unapređenje proizvodnje, razvijanje takmičenja sa brigom o poboljšanju materijalnih uslova života trudbenika i da na taj način ne samo razviju proizvodne snage zemlje, već i osvoje poverenje i ljubav najširih masa radničke klase i narodne inteligencije.

Izgrađujući sindikate kao školu komunizma naša Partija je organizovala u sindikatima vrlo živ idejno-političi i kulturno-prosvetni rad sa radnicima i službenicima, počev od borbe protiv nepismenosti pa do izučavanja marksizma-lenjinizma i negovanja umetničke samodelatnosti. Analfabetski i opšteobrazovni tečajevi, čitalačke grupe i zidne novine, horovi i orkestri, dramske i plesne grupe, likovne, literarne i recitativne sekcije, javna predavanja i marksistički kružoci, seminari, kursevi i sindikalne škole, crveni kutići i radnički klubovi bioskopi i radiocentri, čitaonice i biblioteke, štampa i izdavačka delatnost, gostovanja književnika i umetnika u radnim kolektivima, itd., sve te forme sada govore o raznovrsnom i intenzivnom kulturnom životu unutar Jedinstvenih sindikata. Naši sindikati pravilsno su shvatili da je »izgradnja socijalizma nerazdvojno povezana sa svestranim kulturnim i naučnim razvitkom i svestranim kulturnim podizanjem narodnih masa«, i zato su od prvih dana usmerili u tom pravcu rad svojih kadrova i svojih organizacija.

Dosad postignuti rezultati ,i pored svih nedostataka, značajni su. Oni se izražavaju, kao što je rekao drug Đilas na Petom kongresu KPJ, »kako u stalnom porastu obima i kvaliteta, tako i u stalnom povećanju materijalne baze kojom raspolaže radnička klasa za razvijanje kulturno-prosvetnog rada«.

Iznoseći delatnost i ulogu sindikata u posleratnom periodu ne može se prećutati velika vaspitna aktivnost koju su naši sindikati, izgrađivani na učenju Marksa-Engelsa-Lenjina-Staljina, razvili u pravcu negovanja internacionalne proleterske solidarnosti. Taj dosledan internacionalistički stav Jedinstvenih sindikata Jugoslavije ne ogleda se samo u idejno-političkom radu u zemlji, već i u aktivnoj moralnoj i materijalnoj pomoći naših sindikata radničkim, demokratskim i oslobodilačkim pokretima drugih zemalja. Materijalna pomoć štrajkačima Španije i Francuske, oslobodilačkom pokretu Grčke, postradalim od poplave u Albaniji, moralno-politička podrška radničkim i demokratskim pokretima drugih zemalja svedoče o dosledno internacionalističkom stavu Jedinstvenih sindikata na delu, u praktičnoj politici.

Sa takvim uspesima dočekuju sindikalne organizacije i trudbenici naše zemlje Prvi kongres Jedinstvenih sindikata, slobodne demokratske organizacije radničke klase i narodne inteligencije.

Prvi kongres će sumirati i uopštiti ovo bogato iskustvo i krupne uspehe postignute u raznim oblastima privredne i društvene delatnosti za ove četiri godine On će takođe rasmotriti i nedostatke i slabosti u dosadašnjem radu i odrediti smernice daljeg rada Sindikata.

Značaj Prvog kongresa Jedinstvenih sindikata utoliko je veći jer se održava neposredno posle istoriskog Petog kongresa KPJ koji je odredio smernice i liniju daljeg razvitka naše socijalističke domovine. Peti kongres KPJ je postavio i osnovne zadatke u oblasti sindikalne politike, kako u pogledu razvijanja i kontrole proizvodnje, podizanja produktivnosti rada i borbe protiv birokratizma, tako isto i u pogledu socijalističkog vaspitanja radnih masa, organizacionog i idejno-političkog učvršćenja sindikata i povećanja brige za materijalne uslove života trudbenika. Nema sumnje da je jedan od najvažnijih zadataka »izgrađivanje sindikata kao škole političkog, stručnog i kulturnog uzdizanja radničke klase, kako bi ova mogla još masovnije i aktivnije učestvovati u upravljanju državom, u rukovođenju privredom, u kulturnom životu zemlje, jednom reči da sindikati budu škola upravljanja državom i privredom, škola komunizma« (Program KPJ).

Uspesi koji su sindikati dosad postigli svedoče da će biti u stanju da časno izvrše i ove odgovorne zadatke koje je Peti kongres naše Partije postavio pred radničku klasu i njene sindikalne organizacije! Radni polet i takmičenje koje se danas razvija u radnim kolektivima u čast Prvog kongresa sindikata izraz su ljubavi i poverenja koje radnička klasa i inteligencija gaji prema Jedinstvenim sindikatima. Ta odanost i poverenje pretstavljaju najvažniju garanciju novih uspeha sindikalnih organizacija u borbi za izgradnju socijalizma. Okruženi poverenjem i socijalističkom svešću miliona i po radnika i službenika Jedinstveni sindikati će uspešno i na vreme izvršiti teške i odgovorne zadatke koje su pred trudbenike naše zemlje postavili Komunistička partija i drug Tito.

OSMI OKTOBAR — STOGODIŠNJICA ROĐENJA KOMPOZITORA »INTERNACIONALE«

Pobedonosna pesma proletarijata

Nijedan od mnogih samouverenih estetičara, koji su u vremenu između Drugog carstva na umoru i nedonete Treće republike, delili dekadentnim piscima propusnice za Parnas besmrtnosti, nije udostojio ni retka beleške, ni kritičkog pogleda izvesnog Ežena Potjea, pesnika komunara i borca za oslobođenje čovečanstva od »okova tiranije klasnog izrabljivanja«. Možda baš zato...

Ali činjenica je da je baš taj neznani i smrtni poeta minor, napisao mesec — dva posle poraza Komune, besmrtnu pesmu nad pesmama proleterske borbe, revolucionarnu himnu međunarodnog radničkog pokreta — Internacionalu — prvu himnu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Svečane reči Internacionale odjeknule su smelo prvi put dok su još pariskim ulicama zavijale hajke i kosili reski plotuni krvavog gospodina Tjera, koga je narod prozvao kratko »Gospodin«, jer su u Farncuskoj na tu počast oduvek imali prava — dželati. Ali u stihovima »isteklim iz suza i krvi« pregaženog ustanka, nema bugarenja. Oni zovu na nove bune i ustanke, izražavajući nesalomljivu volju za pobedom radničke klase, ukazujući joj put do poslednjeg i odlučnog, teškog boja, »koji će biti« s Internacionalom — sloboda svih ljudi.

Nije slučajno Pjer Degejter, rezbar po zanatu, a kompozitor u retkim, slobodnim trenucima, amater horovođa i socijalista, izabrao baš tu pesmu između desetina objavljenih u »Radničkoj liri«. Ona ga je uzbudila. Odista, bilo je u njenim stihovima jednostavnim i programski jasnim, a snažnim, iskrenim i poletnim, nečeg sudbinski neopozivog. J. Degejter, pišući svoju melodiju, hteo je, da njenom linijom izrazi buntarski zamah pesme, onaj njen neodoljivi poziv na polazak u borbu, teško ustajanje sužnja koga mori glad, taj napon sa dna kratera, gde grmi razum, taj poražavani, ali nepobedljivi pohod sile protiv nasilja, snažne lepote ljudskog drugarstva koja kreće na izrabljivače nezadržljivo. Zar se kartečom ili Holivudom, dušegupkama ili kozomornim bikinijama može stati na put onima koji su »borba neprestana« do slobode, baš zato što su rezerve borbenih armija radnih ljudi neiscrpne rezerve života, beskrajne kao život, jednake i istovetne s njim? Mogu u vatri okršaja plinuti u krvi čitave kolone. Ali šta to čini kad nadiru brojnije, da ih smene i produže. Zastave pale za tren, vijore ponovo dignute i hrle napred, gde je metež smrti najgušći, a udarci skorog pobednika najporazniji.

Degejter je dirigovao horom koji je na dan radničkog praznika, u Lilu 1888, prvi put otpevao Internacionalu. Ona se svidela, ali umereno topli pljesak nije pretskazivao njenu kasniju popularnost. Trebalo ju je zapevati u jurišu da bi preletala granice Francuske. To se desilo 1896 na XIV Kongresu radničke stranke. Grupa šovena i lumpova, vođena policijom, prodrla je u dvoranu i »protestujući« što Kongresu prisustvuju »Kajzerovi špijuni«, zapevala Marseljezu. Nastala je tuča. Kratka ali jezgrovita. »Žuti« i policajci izbačeni su, Kongres je nastavio rad. Reč je dobio drug V. Libkneht...

Polazeći na razbijače i njihovu Marseljezu francuski radnici zapevali su Internacionalu. Drug Libkneht nije to zaboravio. Internacionalu su prihvatili kao svoju pesmu i radnici u Nemačkoj. Već krajem devedesetih godina pevaju je proleteri svud po svetu, a i kod nas, na Balkanu. No to je još uvek bila tiha pesma, zabranjena i gonjena.

Ali jednog 7 novembra radio je preneo u svet zvuke Internacionale koju su pevali boljševici u Smoljnom. Do svih poprišta klasne borbe širom zemlje doprlo je saznanje da ono hegelijansko, »ukinuti i prevazići«, zahvaljujući Lenjinu, postoji kao SSSR. Istorija čovečanstva mogla je da otpočne.

Otpočela je 7 novembra 1917, uz zvuke Internacionale.

Otada je na stotinama hiljada svakodnevnih barikada i u svakoj od sto hiljada glavnjača po neoslobođenom svetu, jačala borbena žestina i jačao prkos. Prvi taktovi Internacionale s kremaljskog časovnika bili su uvod u dnevni izveštaj s bojišta Staljinskih petoletki. Oni su objavljivali uspeh industrijalizacije SSSR-a, davali maha revolucionarnoj borbi van njenih granica i time ometali i odlagali nove ratne pothvate intervenata kojima nije bila dovoljna prva lekcija poraza. Ali ta pesma, izražavajući snove i težnje belih, crnih i žutih radnih ljudi i ostvarujući ih revolucionarnom borbom, bila je i najveća lekcija bratstva koju je čovečanstvo dobilo. Oni koji su je pevali osećali su se uvek snažnijim, sjedinjenim sa svima borcima za slobodu, palim i živim, prisutnim i udaljenim na svim geografskim širinama i dužinama, svim jezicima i narečjima, a bliskim i drugarskim po istom cilju, po istom htenju, po istim ljubavima i mržnjama istim idealima.

To su osećali naši radnici kad su 1919 godine s Internacionalom stupili u štrajk da spreče prevoz trupa i municije koje je Antanta slala protiv mađarskog proletarijata.

To su osećali naši studenti kad su izlazili pevajući Internacionalu iz aula na ulice, gde su ih čekali žandarmi i kundaci, kame i meci.

To su osećali jugoslovenski borci internacionalnih brigada u Španiji.

To su osećali komunisti po tamnicama od Lepoglave do Mitrovice. Tamo u Lepoglavi, na dan izbora 5 maja 1935, držali su govore seljacima koji su prolazili u grupama cestom pored zida. A kad su panduri počeli da pucaju, odjeknula je Internacionala. Pevali su je seljaci i komunisti zajedno.

U Mitrovici, godinu dana ranije, 1934, sudije Aleksandra Karađorđevića osudile su drugove iz sobe broj šest na po dve i tri godine »dodajne« robije zato što su pevali »zabranjenu pesmu«. I ne bi trebalo nikad zaboraviti na prkosni odgovor koji je sudijama dao jedan od njih. »Internacionalu smo pevali, pevamo je i pevaćemo je.«

I zapevali su je svi komunisti tad u Mitrovici.

To su osećali komunisti koje je odgajila naša KPJ u uslovima ilegalne borbe, to su osećali kad su poveli svoj narod u ustanak i borbu za slobodu, kad su jurišali i ginuli s poklicima Staljinu i Titu, kad su osnivali bataljone i brigade Talijana, Austrijanaca, Čeha i Bugara, kad su pobedili u revoluciji. To osećaju sad dok izgrađuju socijalizam, bratstvo i drugarsku ljubav prema svim radnim ljudima koji se bore za slobodu.

Tome ih je učila Partija koja je i u vreme kad su na nju pucali, agentima, sudijama i svima ostalim neprijateljima socijalizma u prkos — pevala Internacionalu.

Pevala, peva i pevaće.

Oskar DAVIČO

TIHA RIJEČ U BUČNOJ KAMPANJI

Ervin ŠINKO

Nije bajka, ali je nalik na neku bajku. Gotovo je nevjerojatno kako je lijepa. Toliko je lijepa, da usrećuje. Bilo je tako, kao da je odjednom reflektor bljesnuo, čudesan reflektor, koji osvjetljuje ovo, što do sada samo zato nisam vidio, jer sam svaki dan imao pred očima.

To je bio moj doživljaj jedne večeri, ima tome više od godinu dana. Prvi put sam stajao na podiju Doma Jugoslavenske armije u Zagrebu, koji je bio tek nanovo uređen. Preda mnom oficiri, kojima sam imao održati predavanje o realizmu u umjetnosti. Stajao sam i gledao oko sebe u dvoranu, koja je bila bogato osvijetljena i vidio naše oficire u besprijekornim uniformama, njihova leđa udobno naslonjena, njihove ozbiljne i pažljive poglede uperene na me — to je bio taj događaj, koji nisam zaboravio i neću zaboraviti.

Kad bi tamo zavirio neki Englez ili Francuz, on ne bi primjetio ništa vanredno. Nema ništa vanredna u tome, da u lijepoj velikoj dvorani sjedi stotine oficira i da se svjetlost velikog lustera razlijeva na mlada lica i na odlikovanja na prsima. Naravno da je dvorana bila ugodno topla, pošto je vani bila zima. Ništa neobično — to je tako u redu — rekao bi Englez i Francuz — i Englez ili Francuz ne bi mogao tu ništa naročito osjetiti. Ali to je upravo ono.

Ja sam onda odjednom postao svijestan toga, šta je ono, što je u ovoj našoj Jugoslavenskoj stvarnosti ne samo grandiozno, ne samo revolucionarno, nego i toliko lijepo da nas usrećuje To je ono, da je sve baš tako u redu, kao što se to događa samo u bajkama. To da je u redu, to je tako nalik na bajku — na bajku o kakvoj su svi narodi svijeta maštali, o siromahu, koji nije imao ništa, i nebo i zemlja složili su se bili protiv njega, da ga upropaste, ali je on unatoč toga bio bitku sa svim nemanima, sa sedmoglavim zmajem, s paklom i đavlom — i na kraju... Da, taj narod, koji je u stvarnosti uvijek stradao, nadoknađivao je u svojoj fantaziji sebe i tako je pružio otpor stvarnosti. U stvarnosti prazno su zvučale najljepše riječi nade, svaki dan i svaki sat je dokazivao: kuku pravednomu a dobro je onomu, koji je zao, lažljiv i bez savjesti. Ali narod se nije mirio s takvom stvarnošću. Kroz hiljade godina maštao je u svojim bajkama o tome, kako će neslomiva vjernost, pravo i pravda slaviti sjajnu pobjedu. U bajci je morao priznati i najokorjeliji zločinac, makar i škripao zubima, da je na kraju ipak došao veliki blagdan pravde. U bajci... Ali je Jugoslavija zemlja, ovozemaljska zemlja i ovdje se zemaljski ostvarila bajka, tako da se dade opipati. To, točno to se dogodilo.

Ni najljepše riječi nade ne zvuče sada prazno, nego poput moćnog orkestra pune slobodne gradove, sela i njive. Cijela jedna izmrcvarena zemlja stoji ovdje kao utjelovljenje najsmjelijih nada. Vrlina, koja se nagrađuje, vjernost, koja nije uzaludna, heroji, nepobjedivi, pravda, koja triumfira — tko je mogao vjerovati da je sve to moguće? Ako je pravda, kako bi mogla pobijediti? Šta vrijedi pravda nasuprot tenkovima, avionima, motoriziranim odredima, šta vrijedi pravda protiv stotina divizija? I gle! nevjernici se osramotiše, i izdajnici i svi oni koji su imali svoje prljavotrezvene računice. To, što su oni smatrali fantastičnim snovima — postalo je obična svakidašnjica. Ovaj put, konačno jedamput, sve se dogodilo na vlas točno onako, kako mora, kako to zahtijevaju razum i srce. Tako je kako je upravo u redu — i to je ono što je neizrecivo lijepo, tako lijepo da usrećuje.

Dogodilo se više nego što je pobjeda jednog naroda. Ta pobjeda dala je svijetu lekciju, ohrabrila ga za sva vremena, ona je ohrabrila i one, koji stenju pod jarmom najmoćnijih sila, ona je dokazala: ne treba trpjeti, ne treba se bojati, jer i same najljepše bajke su samo proročanstvo sutrašnje stvarnosti. I ovo je ohrabrenje dala Jugoslavija na znanje svim narodima u jednoj jedinoj riječi, u jednoj riječi, koja je bila živ dokaz toga, da se svaki narod može boriti i pobijediti — kratka riječ, ali svakom, na svakom jeziku razumljiva: Tito.

U zagrebačkom Domu Jugoslavenske armije, dok sam stajao na podiju, a naši su oficiri uperili na me s očekivanjem svoje ozbiljne, pažljive poglede, doživio sam svu veličinu zadatka realizma u umjetnosti. Ako bi neki književnik htio opisati tu dvoranu s tim slušaocima, ali tako da dade čitavu stvarnost te dvorane, koliki bi to bio zadatak! On bi to morao opisati tako da se osjeti, da su oni, koji sjede ovdje u parketiranoj dvorani, u oficirskoj uniformi, radnički i seljački sinovi; da su bili gladni, poderani i bez oružja kada su krenuli u borbu, opisati ih tako, da dođe do izražaja šta imaju ti ljudi za sobom, da dođe do izražaja stvarnost toga časa ne samo sa svojom pozadinom nego i sa svojom perspektivom i atmosferom, da se osjeti da taj Dom Jugoslavenske armije stoji u našemu Zagrebu, u našoj Hrvatskoj! Jednom riječju: da bi umjetnik mogao realistički opisati ovu dvoranu, on bi morao znati izraziti ovu čitavu nevjerojatno lijepu stvarnost čiji smo sudionici mi svi. On bi morao izraziti koliko je sve to tako u redu kako jest To bi se moglo najbolje tako postići da, mjesto sakupljanja stotina i stotina podataka stradanja strahota i različitih bitaka, mjesto stotina živopisnih podataka, umjetnik stavi jednu ličnost u središte, jednu jedinu u kojoj je potencirano sadržan razvojni put, borba i pobjeda svakog sina ovog naroda — i onda mi je opet u mislima bljesnulo jedno ime: Tito.

Svjestan sam, da time nisam ništa novo rekao. Ja sam ponovio manje lijepo, manje jasno ono što je narod izrazio u pjesmi snažnije i kraće:

»To je nama naša borba dala —
da imamo Tita za maršala!«

Zašto govorim o tom? Zato, jer danas više nije sve tako u redu kako je bilo. Ovdje u zemlji, u našoj zemlji, i dalje grade pruge, tvornice, gradove, novi slobodni socijalistički život, gradi se u gradovima, u selima, kod nas je i dalje svaki dan istovetan s novom pobjedom. Ali su se oko nas, protiv nas digla braća i čine tako kao da i nismo braća.

Ja promatram dan za danom kako reagira narod, koji su jednog dana iznenadili tvrdnjom, da postoji konflikt između vjernosti i vjernosti: htjeli su stvoriti konflikt suprotstavljajući Tita Sovjetskom Savezu. Iznenadili su narod tvrdnjom da nije sa Sovjetskim Savezom ako je s Titom. Vjernost su suprotstavljali vjernosti. Naši ljudi nisu to shvatali. Naši ljudi to još ni danas ne shvataju. Naši ljudi uopće nisu formulirali pitanje tako: kako se može to tvrditi o Titu — ljudi su formulirali pitanje na taj način: kako se može nas time optuživati? To je vrlo zanimljivo: Uzalud su narodu govorili o Titu, on je shvatio da je riječ o svima nama, jer narod i Tito su potpuno identični u osjećaju naroda. Naši ljudi zapanjeno pitaju tko je bio vjeran i tko je vjeran ako ne mi? Da li smo mi ikada odvojili našu borbu od borbe Sovjetskog Saveza? Kad smo pjevali o Staljinu, nismo li mi mislili i na Tita i kad smo pjevali o Titu, kada pjevamo o Titu, ne mislimo li i na Staljina? I tko nas je učio da tako pjevamo, mislimo i osjećamo? Titova partija, naša partija. Narod ne razumije kako se može reći, da Tito ne voli Sovjetski Savez. Pa koga onda volimo? — takvim pitanjima odgovaraju naši ljudi.

Međutim, optužba nije zanijemila. Dan za danom radio stanice i novine krasnorječivo i grubo, pogrdno i laskavo čine sve kako bi uvjerili naše ljude, da oni ne vole onoga, koga vole. Ako ostaješ vjeran sebi, nisi vjeran nama — tako mu se kaže.

Narod ne shvata i odgovara: ja sam bio i ja sam vjeran tebi, jer sam vjeran i ostat ću vjeran sebi.

Boriti se protiv neprijatelja, imati pravo protiv neprijatelja — to je za ovaj narod staro iskustvo. Ali imati pravo protiv onoga koga si smatrao utjelovljenjem pravde? Kad je narod doživio slično duševno iskušenje? Čudesan je taj narod, čudesna je ta zemlja. Bio sam prisutan u jednoj velikoj tvornici, na stastanku radnika na kome se govorilo o toj stvari. Gledao sam radnike, dok su slušali šta govore i pišu o nama oni, koji su nam najbliži, koji su bili i koji za nas ostaju naša braća. Lica nisu bila vesela. Ali to su zdravi ljudi i na izvjesne optužbe odgovarali su spontanim smijehom. Ono, što je prevladalo bila je nekakva gorka, tvrda odvažnost. Klicali su Sovjetskom Savezu i Titu, klicali su Svesaveznoj komunističkoj partiji boljševika i Centralnom komitetu naše partije — zajedno, u isti mah, nerazdvojivo kao uvijek.

Sjetio sam se jedne rečenice, koju sam jednom čitao kod Spinoze o ljubavi, koja ne traži da joj se ljubav uzvrati. Prava ljubav, najveća je baš u tome, da ne zna o uslovima. Ona postoji, kao što postoji zemlja, zrak i život. Ovaj naš narod nauči čovjeka na najdublji sadržaj, na svu težinu riječi. Naučio me je šta znači voljeti slobodu, šta znači domovina i šta je to bratstvo. Sada od njega učim šta znači vjernost, koja je bezuslovna — i nepobjediva.

K. Putrih: Detalj sa spomenika žrtva ma fašizma, kod Svetog Urha, kraj Ljubljane

„CIVILIZATORI" U ARAPSKOM SVETU

Mahmud KONJHODŽIĆ

Mlad čovek u crnoj uniformi s visokim crvenim fesom na glavi i znacima kapetana egipatske policije na kaputu, presreo je i, učtivo, na francuskom jeziku, upitao građanina, baš na izlazu iz jedne knjižare u centru Kaira:

— Pardon, gospodine, otkad ste u Egiptu?

— Od pre dva meseca, — odgovara građanin.

— Da li ste stigli iz Palestine?

— Da, preko Palestine, — glasio je odgovor.

— Vi ste stranac?

— Da.

— Da li znate kakva je to knjiga koju ste kupili?

— Kako ne bih znao, to je jedna knjižica o Lenjinu ...

— Da li je ta knjiga dobra?

— Vrlo dobra. Zbog toga sam je i kupio ...

— Vašu legitimaciju — već nakostrešenih obrva i namrštenog čela konačno zatraži policajac.

Čovek je izvukao iz džepa pasoš. Bio je to diplomatski pasoš. Kapetan je poznao pasoš već po koricama i nije ga ni pogledao, već je, u strašnoj zabuni, počeo da se izvinjava i previja:

— Oprostite, gospodine, vi ste diplomata ...

— Da li je možda ovde zabranjeno čitati ovu knjigu? — pitao je legitimisani čovek.

— O, ne, ne, gospodine! Nipošto! To je potpuno slobodno, potpuno slobodno ...

— Znate, ako je zabranjeno, da vratim knjigu u knjižaru, — predlagao je kupac knjige ...

— Ne, ne, molim vas, to je apsolutno slobodno, samo vi izvolite, nosite, čitajte ...

Pred dve knjižare u Kairu, koje se usuđuju da prodaju sasvim neznatan broj knjiga napredne literature, pristiglih sa Zapada ili štampanih u kojoj arapskoj zemlji, stalno stoji policajac, pa lovi, beleži i progoni svakog kupca napredne knjige. I to zovu »slobodom« u ovoj zavisnoj zemlji, gde režim sprovodi »zapadnu demokratiju«. Doskora nije bilo propisa o suzbijanju »subverzivne« literature, ali je policajac ipak revnosno lovio ljude pred knjižarama. Danas već ima i propis po kome on deluje.

U Alžiru su francuski kolonizatori ukinuli sve arapske škole. Godine 1944 milion i 250.000 arapske dece dorasle za školu ostalo je bez obuke, a školovalo se svega 100.000, tojest samo 8%. Međutim, iz budžeta Alžira arapskim novcem te iste godine školovalo se 200.000 dece francuskih doseljenika, tojest 100%. Nepismenost među Arapima iznosi preko 90%. Od 4.000 studenata u Alžiru svega njih 100 su Arapi. U toj zemlji, punoj sirovina i prirodnih bogatstva, nema ni jednog arapskog inženjera ni tehničara.

Vlada Šotana objavila je 8 marta 1938 godine dekret kojim se jezik deset miliona Arapa Alžira proglašuje »stranim« jezikom. Nastava na arapskom zabranjena je. Tada je propisano da svi učitelji moraju znati »državni« jezik, tojest francuski. Pošto je sasvim neznatan broj učitelja Arapa znao tada francuski, većina njih otpušteno je i hiljade škola pozatvarano.

Tako je i u Tunisu i Maroku, pa još i gore. U Maroku na dva miliona arapske dece dorasle za školu svega 27.000 obuhvaćeno je osnovnom nastavom. Godine 1946 u srednjim školama Maroka na osam miliona stanovnika bilo je svega 550 učenika, dok je na 250.000 francuskih doseljenika bilo 13.000.

U španskom Maroku školuje se svega tri procenta arapske dece dorasle za školu, dok 250.000 takve dece ostaje bez osnovne nastave.

Tako je u francuskim i španskim kolonijama. Ali, da vidimo kako stoji stvar u najnaprednijoj arapskoj zemlji, Egiptu. Ova zemlja je na oko nezavisna i logično bi bilo, pošto je vlada arapska, da se pobrine najpre za osnovno školovanje. U Egiptu živi oko dvadeset miliona stanovnika. Prema podacima objavljenim 6 maja ove godine u listu »Al Asas«, organu vladajuće Saadističke stranke Nokraši-paše, u svim osnovnim i početnim verskim školama u minuloj školskoj godini školovalo se svega 869.155 dece. U privatnim školama školovalo se još 300.000 dece. Te cifre pretstavljaju oko 40% dece dorasle za školu, dok još uvek 60% dece ostaje bez osnovnog školovanja I to stanje neće se tako lako popraviti, jer nema naročite akcije da se popravi i jer ima u svima učiteljskim školama svega 4.252 učenika, pa će dugo vremena učiteljski kadar biti daleko nedovoljan. A nepismenost u Egiptu iznosi 87%.

U Libanu i Siriji, na oko nezavisnim republikama, takođe je školovanjem obuhvaćeno svega 40% dece. U Iraku situacija je mnogo teža, jer se ta »nezavisna« država po jačini angloameričkog zagrljaja i tlake kundacima regenta Abdulilaha, sasvim približava poretku francuskih kolonija u Severnoj Africi. Zbog toga je u Iraku stanje slično onom u Maroku. Na pet-šest miliona stanovnika (popisa stanovništva nigde nema) svega 100.000 dece obuhvaćeno je školovanjem. Prema iračkom listu »Al Bilad« nepismenost u Iraku iznosi 98%. U Saudijskoj Arabiji, gde vlada despot-kralj Ibn Saud, i u Jemenu, gde gospodari despot-imam Ahmed (doskora je vladao Imam Jahja u toku 44 godine), stanje je očajno. Tamo uopšte nema osnovne nastave, knjiga ni štampe, a nepismenost je stoprocentna.

Stara arapska kultura u davne vekove probila je sebi puteve na sve strane sveta. Poseta arapskom muzeju u Kairu lako uveri posetioca o veličini i snazi te stare arapske kulture. Ali danas se to može osetiti samo u muzeju. Kad se napusti muzej, već u samom Kairu, najvećem arapskom gradu, od te stare kulture ništa drugo se ne vidi nego arheološki spomenici, biblioteke i muzeji. Čuveni pisci, pesnici, astronomi, matematičari, lekari i pravnici — nemaju naslednika. Ostala su samo njihova slavna dela i njihova slava.

Prosečan arapski malograđanin ili feudalac, naročito ako je, kao većina njih, školovan u Evropi, toga je svestan. Mnogi od njih stide se pred Evropljanima. Njihove oči ne vide izlaz. ni perspektivu. Na drugoj strani izrasta nešto novo. Pojavljuje se novi arapski čovek koje se danas pod najtežim uslovima školuje i uči. Egipat ima 25.000 studenata. Hiljade studenata školuju se u Libanu, Siriji, Iraku... Studente niko ne pomaže, i oni su ostavljeni sami sebi. Na univerzitetu u Aleksandriji, prema zvaničnim podatcima, 92% studenata su narušenog zdravlja, većinom tuberkulozni, a 78% su pothranjeni. Egipatske paše pune svoje kese zlatom. a u državnoj blagajni uštedeli su budžetsku rezervu od 60 miliona funti (12 milijardi dinara) dok im studentska omladina gladuje. Ne samo to, nego su vlasti donele propis da se niko ne može upisati na univerzitet ako ne plati visoke školarine. Tako je prošle školske godine 75% studenata (svi siromašni studenti) u Kairu ostalo neupisano. Izbile su oštre demonstracije, na nekoliko fakulteta studenti su provalili u kancelarije i demolirali ih, a spalili odvratnu arhivu u kojoj su se nalazila zabeležena njihova dugovanja za takse. (Studentima se onemogućuje školovanje zbog toga što od 15.000 kairskih studenata oko 9.000 pripadaju naprednom pokretu ili su mu bliski, 3.000 studenata pasivni su, samo na tri hiljade ima uticaja reakcionarni vladajući sloj i njegova politička policija, koja je zbog demonstracija oduzela od 15.000 studenata legitimacije, a svojima podelila pištolje i bičeve.) U ovim prilikama univerziteti Egipta, u kojima se mogu školovati samo bogati, poslednje tri godine, a naročito prošle godine, uopšte ne rade.

Arapski student bavi se vrlo aktivno politikom, što znači bori se za slobodu. Hiljade radnika i studenata u arapskim zemljama u mnogim kružocima zajedno uče veliku nauku marksizma-lenjinizma, uprkos najžešćem proganjanju. Mlada napredna generacija arapskog sveta ima perspektivu, vidi jasno da je jedini izlaz — borba za slobodu, za progres, za bolji život. Kroz oslobodilačke pokrete u svim zemljama arapskom čoveku otvaraju se vidici — ali, razume se, tek posle isterivanja okupatorskih uljeza. Borba za slobodu vrlo je teška i krvava. Domaći i inostrani neprijatelj, udružen, oštro udara mecima i zlatom na oslobodilačke pokrete. Policiski oficir, izdajnik, koji je možda, kao većina njih, svršio policisku školu u Engleskoj ili Francuskoj, lovi kupce naprednih knjiga da ne dopre slovo istine u srce ljudi. On je plaćen suvim zlatom, kao i hiljade veštih agenata, da uništi borbu, da spreči progres, da održi zaostalost. Ali to sve ne pomaže. Borba jača i napreduje iz dana u dan.

U Kairu, dvomilionskom arapskom gradu, raskrsnici kontinenata, centru arapskog sveta, arapske knjižare mogu se izbrojati na prste. Centar grada sav je preplavljen engleskom, francuskom, pa i grčkom i italijanskom knjigom. Retki su izlozi u kojima se vidi arapska knjiga.

U arapskim listovima čovek uzalud traži rubrike pozorišta, koncerata ili izložaba. U Kairu uopšte nema pozorišta. Upravo, zgrada opere postoji. Tu zgradu je izgradio egipatski vladalac, kediv Ismail, godine 1869. Tada je Verdi po narudžbini napisao »Aidu«, koja je u toj zgradi prikazana prvi put godine 1871. Odtada nije učinjen ni jedan korak. Dramski ansambl, opera, opereta — nepoznati su u ovom dvomilionskom gradu. Neke diletantske grupe koje ponekad daju pretstave ne mogu se računati kao pozorište. Pozorišni i muzički život sveden je isključivo na gostovanja trećerazrednih grupa iz inostranstva, obično iz Francuske i Italije, koje češće gostuju u Egiptu uz materijalnu pomoć vlade.

Ustvari »kulturnim« životom kairskog građanina dominira amoralni, gangsterski američki film. Kairo ima, doduše, samo 20 bioskopa, što znači na svakih 100.000 stanovnika samo jedan bioskop. Ali i to nije loše što ih je malo, jer se u njima daju 90% američki filmovi. Nikad nije dat sovjetski film, a retko se probije poneki francuski, engleski ili italijanski, jer je američka filmska produkcija tu zarila duboko svoje kandže. Nekoliko arapskih filmova, jako se snimaju po američkom uzoru, teško se probijaju u svojoj rođenoj zemlji i zbog toga ima protesta glumaca i vlasnika studija.

Egipat ima literaturu na koju se ugledaju pisci svih ostalih arapskih zemalja. Najveći je njen nedostatak što se u njoj još nije afirmisao nijedan napredni književnik. Danas literaturu Egipta, a još više ostalih arapskih zemalja, održava vrlo mali broj književnika — dvojica, trojica ili možda najviše petorica takozvanih modernista. Na jednoj strani je među njima vodič Husein Hajkal-paša. Ovaj paša-književnik, inače dvorski čovek, u isto je vreme pretsednik Senata, šef egipatske delegacije pri OUN, šef jedne (Ustavno-liberalne) stranke i član dvorskog antikomunističkog komiteta za progone svega što je napredno. Time je dosta rečeno. Na drugoj strani je vodič slepi književnik dr Taha Husein-bej, koji je pored verskog univerziteta Azhar, uprkos potpunoj slepoći uspeo da završi i svetovni kairski univerzitet i Sorbonu. Dr Husein-bej pripada opozicionoj Vafdističkoj partiji i bavi se vrlo aktivno politikom kao i Hajkal-paša. No dr Husein-bej ne može se pohvaliti nekim borbenim stavom prema imperijalistima, protiv kojih se istina ponekad izjašnjava, ali u blagoj formi. Dr Husein-bej prožet je francuštinom, angažovan je i aktivno deluje u mnogim ustanovama za francusko kulturno prodiranje u arapski svet.

Tako stoji sa arapskom književnošću. Na sektoru likovne umetnosti stvar je još lošija nego na književnom polju. Ni sa polja nauke nema glasa iz arapskog sveta. Univerziteti su prepuni stranaca, »naučnika« vrlo sumnjive vrednosti, koji su ustvari samo agenti imperijalista. U naučnim ustanovama dominiraju stranci. Tako je pretsednik »Naučnog Instituta Egipta« istina Arapin, jedan od paša, Kemal Osman Galib-paša. Potpretsednici su, međutim, Englez O. H. Litl i Francuz Etjen Drioton, a generalni sekretar Gaston Viet Članovi su u većini stranci. U stručnim časopisima retko se pojavljuje arapsko ime, uz množinu stranih. Sa arapskih univerziteta, zbog vrlo slabog kvaliteta profesorskog kadra, fabrikuju se polustručnjaci, arhitekti čije se kuće ruše, lekari koji ne znaju svoj posao i drugi nestručnjaci. Ne treba ni pominjati da je stvar još gora sa studentima francuskih i američkih univerziteta (američki univerziteti postoje u Kairu i Bejrutu) koji su u arapskim zemljama osnovani isključivo zbog toga da stvaraju kolaboracioniste i sluge imperijalističkih okupatora, a ne stručnjake narodu.

Najbolnije je od svega pitanje arapske štampe, koja je velikim delom potkupljena, odnosno i osnovana od strane imperijalističkih okupatora i njihovih agentura. Mračna uloga štampe zaslužuje specijalnu analizu.

*

Arape Azije i Afrike vezuje zajednički jezik. Govorni jezik ima malih razlika, dijalekata, ali se Arapin iz jednog kraja arapskog sveta u potpunosti razume sa svojim sabratom iz drugog kraja arapskog sveta, iako ih razdvajaju hiljade kilometara. Književni jezik svuda je jedan, od Bagdada u Aziji do Kazablanke u Africi. Ta činjenica danas počinje da igra ogromnu ulogu u prodiranju i propagandi naprednih ideja, knjiga i štampe u arapskom svetu. Napredna knjiga otvara sebi puteve po arapskom svetu, probija se do arapskog čoveka Uslovi su vrlo teški, uboga su sela, kuće su od blata kao za krtice, ili su pustinjske čerge, užasne su klimatske prilike — ali se iz dana u dan arapski svet budi. Nazadak u koji su ga bacile i u kojem ga održavaju porobljivači i domaći izrodi biće, uprkos svemu, jednog dana likvidiran. Put do toga cilja već se vidi i obeležen je borbom međusobno povezanih oslobodilačkih pokreta širom arapskog sveta protiv imperijalističkih porobljivača i kolonizatora.

O ISTINI U ISTORIJI

Marginalija uz berlinsku izložbu o žrtvama i borbi naroda protiv fašizma

— Nema istine u izlaganju istorije, kazao mi je jedan prijatelj-malograđanin. Nema ničega sem neprekidnog stvaranja mitova. Piše onaj koji ima moć.

Odgovorio sam mu da se, nema sumnje, tekuća istorija piše sa gledišta vladajuće klase. I da će mnogo štošta, što su formulisali istoričari vladajuće klase biti ispitano i da se mnoge pretstave i mnoge veličine neće održati. Ipak, postoji objektivna istina i socijalističko prikazivanje istorije, koje metodama istorsikog materijalizma obasjava događaje, da ih oslobodi svih predrasuda i unakaženja.

Pre nekoliko dana, moj poznanik donese malu vest iz novina: 1 septembra otvorena je u Berlinu izložba koja je imala zadatak da pretstavi evropskim narodima fašističke svireposti i borbu za slobodu. Ma da je vest bila kratka i nepotpuna, iz nje se jasno videlo da je na ovoj velikoj berlinskoj izložbi samo sa šest slika pretstavljena borba naroda Jugoslavije. Ne treba propuststiti i ne reći da su tri ostale fotografije u velikom formatu prikazivale scene marseljskog atentata na kralja Aleksandra i Luja Bartua.

Poznanik je rekao:

— Vidite: istorija. To su predrasude i taktike istoričara u priču odevene. Tako je bilo od Antike do danas. Tako će i biti. A istina u istoriji ostaje zauvek utopija.

Kako bi inače moglo biti, kazao je moj poznanik, kad se događaji našeg sopstvenog vremena, čiji smo očigledni svedoci, jer smo ih doživeli i propatili, čije pojedinosti nisu samo u našim srcima nego i u slici filma i u pisanim dokumentima sačuvane, prosto dekretom brišu i obzanjuje se kao da toga nije bilo! Nije li naš narod vodio primernu herojsku borbu? Kakvo će poverenje imati živi, a kakvo tek oni koji će doći, koji još nisu rođeni, koji će istoriju, prema tome, tumačiti samovoljno, kako im ustreba u tome času?

Toga večera, kada smo uz dim cigarete i paru čaja pokušavali da objasnimo zadnje namere ove male vesti, setio sam se jedne druge izložbe, od koje nas razdvajaju skoro dve decenije i koja je takođe (pomognuta od Komunističke partije Nemačke) bila prikazana u Berlinu. Veliki plakat oglašavao je ovu izložbu: Policajčeva čizma na njemu, to mi je jedino ostalo u sećanju, čizma koja gazi svaki napredak, svaku slobodu, svaki život. Veliki natpis na plakatu glasio je »Beli teror u Jugoslaviji«, a nešto sitnije ispod toga moglo se pročitati: »Krvava diktatura kralja Aleksandra«.

Ta izložba na Kurfirstendamu, na Zapadu Berlina, pokazivala je jezive slike ubistava i mučenja. Bilo je fotografija na kojima su se videli pobijeni mladi članovi CK SKOJ-a, tragična i uzbudljiva slika sekretara CK KPJ Đura Đakovića, koga je ubila policija kralja Aleksandra. Fotografije, dijagrami i tabele davale su sliku političkih gonjenja, nacionalne i socijalne bespravnosti širokih narodnih masa. I slike finansijera i poslovnih ljudi željnih pljačke, gordo korumpirane dvorsko-generalske klike, čiji su karakteristični pretstavnici bili onaj mračni par: general Živković i kralj Aleksandar.

Tada je nemačka policija gonila organizatore ove izložbe, zato što su razgolićavali monarhofašistički režim i njegova protivnarodna dela. Ali danas, posle doba svirepih fašističkih godina koja na nama počivaju još kao neki rđav san, našli su se neki pretstavnici nemačke radničke klase, koji su sliku toga ubice radnika istakli na zid izložbe, na taj zid na kome nije bilo mesta za masovne žrtve naših naroda, nije bilo mesta za one junake koji su umirući pod fašističkim vešalima klicali imena Staljina i Tita, pa čak ni mesta za Tita samog, koji je narode Jugoslavije vodio u pobedu i slobodu.

— Vidite, rekao je moj poznanik, istina u istoriji zanemi kad joj se oduzme reč. Šta vredi što mi svi znamo kako je bilo, kad se objavljuje da se istina nije dogodila?

Začutao je i osetih kako je želeo da ga ubedim u nešto drugo. Da li sam uspeo?

Potsetio sam ga na obelisk egipatske kraljice Hačepsute, u kojoj su svečanim hijeroglifskim znacima uklesani kulturni podvizi, izvršeni u doba njene vladavine. Međutim, njen naslednik — tako istorija priča — pokrio je natpis kamenim pločama na kojima je rad i delo kraljičino prikazao kao svoju zaslugu. Tako je istina mogla da bude pokrivena sve dok lomljive kamene ploče nisu pale a ispod njih se javio prvobitni tekst.

— Nekada ostvarena dela, veliki herojski podvizi naroda izgledaju mi nerazorivi kao što je i sama materija. Kad se nerazboritost, predrasuda i mržnja trude da izbrišu istorisku istinu, u tome mogu da uspeju samo za izvesno vreme. Trag žrtava i dela, kad se pokrije, može nestati samo za malo dana. Ne na zidovima neke izložbe nego u svesti miliona ljudi žive borba, žrtve i podvizi naših naroda kao visoki uzor onoga do čega je napredno čovečanstvo moglo dosegnuti.

O. BIHALJI—MERIN

Uoči proslave 50-godišnjice moskovskog Hudožestvenog teatra

U celom Sovjetskom Savezu proslaviće se 27 oktobra 1948 godine pedesetogodišnjica osnivanja Moskovskog hudožestvenog akademskog teatra »Gorki«. Prema planu koji je izradio Svesavezni komitet za proslavu 50-godišnjice MHAT-a, taj značajni jubilej pretvoriće se u svenarodni praznik sovjetske pozorišne umetnosti.

Za vreme proslave biće od najboljih glumaca MHAT-a formirano nekoliko ekipa-brigada, koje će nastupati u Moskvi i u najkrupnijim industriskim centrima Ruske Federacije. Ekipe će prikazivati cele činove ili odlomke komada iz sadašnjeg i starog repertoara MHAT-a. U Dvorani sa stubovima Doma sovjeta u Moskvi biće organizovan sastanak između prvaka Hudožestvenog teatra i radnika-stahanovaca. Takvi sastanci održaće se i sa moskovskim komsomolskim aktivom, sa pretstavnicima Sovjetske armije i mornarice, sa naučnicima, sa radnim kolektivom tvornice automobila »Staljin« i sa srednjoškolskom omladinom, zatim sa trudbenicima rudarskog basena u blizini Moskve i sa članovima jednog od najvećih kolhoza. Slične susrete organizovaće umetnički kolektiv MHAT-a i u Lenjingradu, Jaroslavlju, Ivanovu, Orehovo-Zujevu i Tuli.

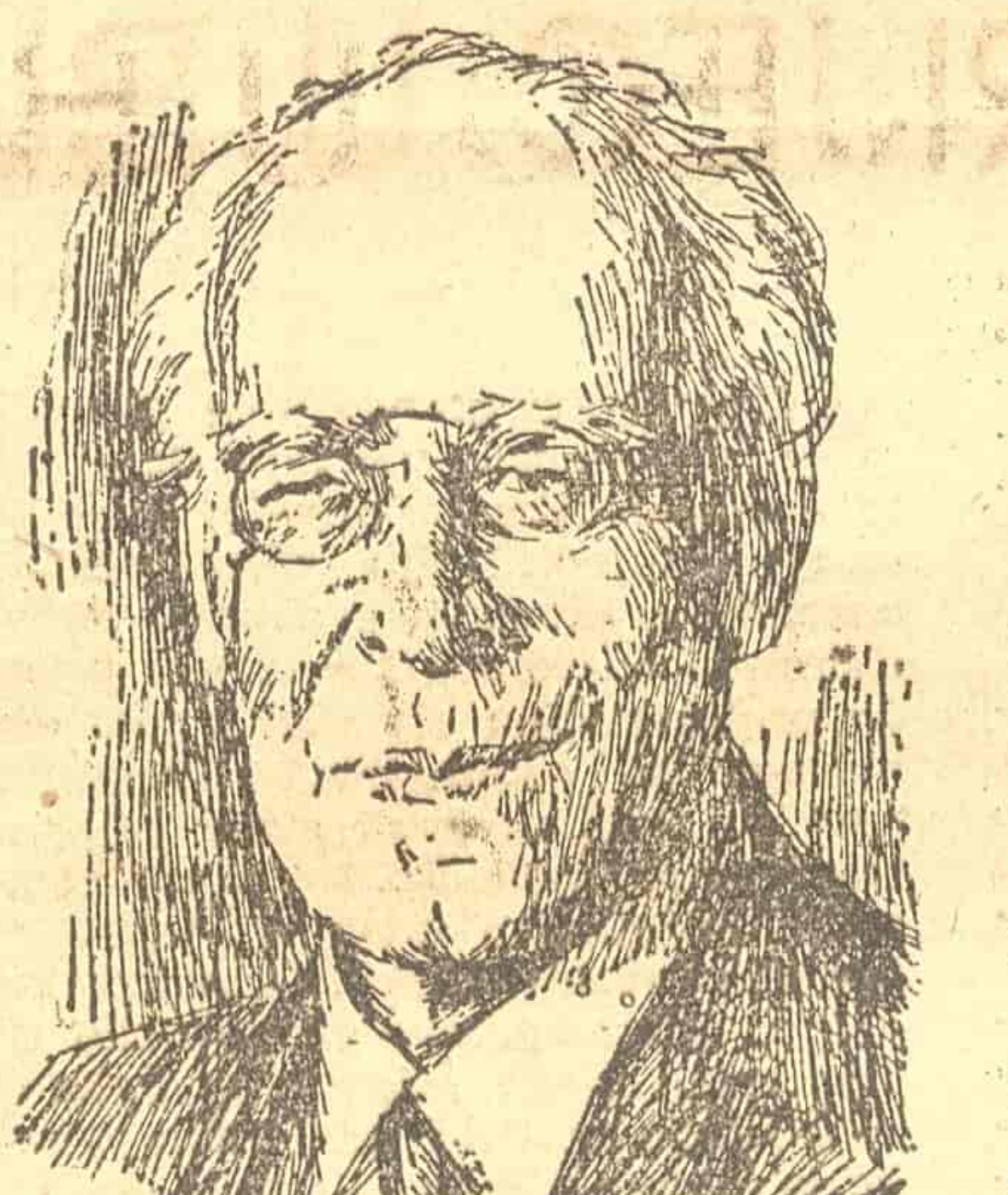

K. S. Stanislavski

Od 23 oktobra do 1 novembra održaće se u Hudožestvenom teatru u Moskvi jubilarna dekada, za vreme koje će se prikazivati najbolji komadi repertoara. U foajeu teatra biće kroz to vreme otvorena izložba »MHAT u slikarstvu«.

Moskovski radio posvetiće niz emisija MHAT-u. U dane priprema za proslavu biće na moskovskom radiju održan niz predavanja o MHAT-u, a osim toga on će prenositi i veći broj pretstava Hudožestvenog teatra. Moskovski radio posvetiće poseban ciklus predavanja temi »Stvaralački portreti glumaca Hudožestvenog teatra«, zatim uticaju umetnosti MHAT-a na sovjetski film itd. Povodom jubileja, na 60 gramofonskih ploča biće snimljeni fragmenti pozorišnih dela u izvođenju glumaca MHAT-a.

Izdavačko preduzeće »Iskustvo« objaviće u čast 50-godišnjice MHAT-a knjigu K. S. Stanislavskog »Moj život u umetnosti« i »Sistem«, brošuru P. Markova o stvaralačkom putu MHAT-a, monografiju L. Maljugina o N. Hmeljovu i brošuru N. Volkova o Ivanu Moskvinu. Biće štampani takođe i »Godišnjaci MHAT-a«, za 1945 i 1946 godinu.

U vezi sa jubilejem MHAT-a u Kazanu će se održati konferencija na kojoj će uzeti učešća pozorišta sledećih autonomnih sovjetskih socijalističkih republika: tatarske, čuvaške, baškirske, udmurtske, mordovske, marijske i ASSR Komi. Na konferenciji, koja će trajati četiri dana i na kojoj će glavni referat biti »Pedesetogodišnji put MHAT-a i njegov značaj za nacionalna pozorišta SSSR«, biće održani i referati o stvaralačkim principima Hudožestvenog teatra, o uticaju MHAT-a i sistema K. S. Stanislavskog na formiranje nacionalne pozorišne umetnosti, o osnovima gluma i pedagoškim pozorišnim načelima MHAT-a. Posebnim referatom biće obuhvaćen problem sistema K. S. Stanislavskog u odnosu na pitanja režije u nacionalnim pozorištima.

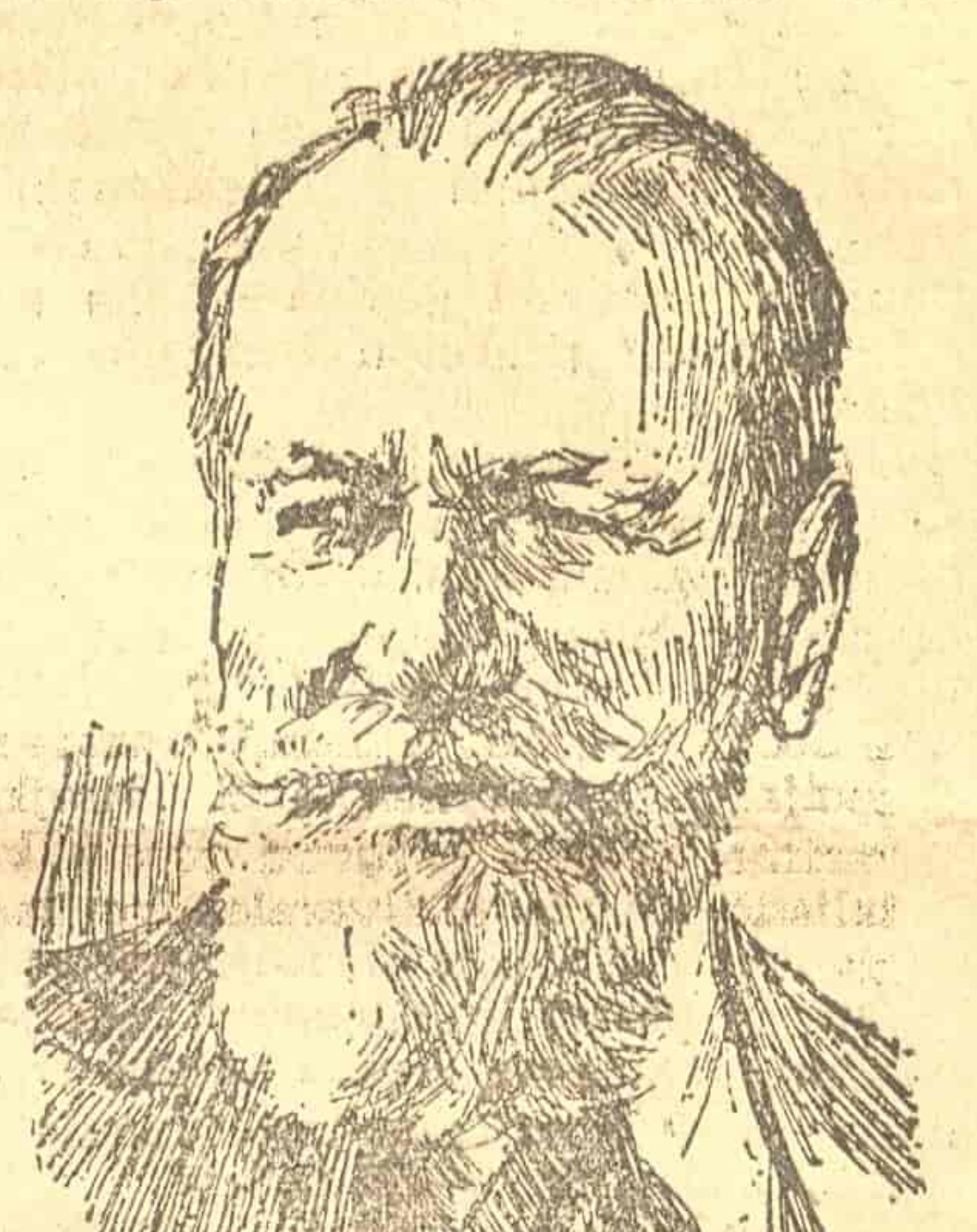

V. I. Nemirović-Dančenko

BUGARSKA

Nedelja bugarske knjige

Vrhovni savez biblioteka i sve biblioteke u zemlji organizuju u vremenu od 3 do 10 oktobra nedelju bugarske knjige. U sprovođenju nedeljne knjige učestvovaće i Savez narodne omladine.

„MALTA JOK"

Skica iz oblasti principijelnosti

Naši kritičari iz stranih komunističkih partija optužuju našu Partiju da je otpala od principa marksizma-lenjinizma i vole da pretstavljaju spor koji su oni veštački stvorili s njom kao spor zbog principijelnih razmimoilaženja. Ali u ovoj našoj zemlji niko nije još otkrio principijelnost u istočniku spora, tj. u junskoj rezoluciji Informbiroa i pismima koja su tu rezoluciju pripremila. Karakter potpune besprincipijelnosti, kako u sadržini napada na našu Partiju, tako i u metodama koji se pri tome upotrebljavaju od strane tih »kritičara«, i odviše je očigledan. To je s naše strane dovoljno dokazano, ma da je stvar očigledna i bez naročitog dokazivanja. Zato je ovde dovoljno, bez neke polemike, samo izneti nekoliko novih uzroka besprincipijelnosti naših kritičara.

Kad je turski sultan poslao svoju flotu da se pobije kod Malte, njegov admiral, koji je komandovao flotom i koji je smatrao da ne treba da izloži flotu uništenju, vratio je flotu koja nije bila ni blizu Malte i poslao sultanu kratko saopštenje: »Malta jok!« (Malte nema!)

Savremeni sovjetski književnik Fadejev kazao je u svom referatu na vroclavskom kongresu kulturnih radnika: »Nova demokratska vlast u Poljskoj, Bugarskoj, Rumuniji, Čehoslovačkoj, Mađarskoj Albaniji, oslanjajući se na podršku narodnih masa, umela je da u najkraćem roku sprovede takve napredne, demokratske preobražaje, za kakve je buržoaska demokratija nesposobna.« (Ovu frazu o naprednim preobražajima za kakve buržoaska demokratija nije sposobna nije izmislio Fadejev; ima već skoro dve godine kako se ona neumorno prepisuje. Originalno naučno otkriće Fadejeva sastoji se u njegovoj tvrdnji da su narodi tek posle Drugog svetskog rata saznali na primeru Sovjetskog Saveza za velika preimućstva socijalističkog uređenja).

Književnik Fadejev govorio je i o tome kako su »kulturni radnici odigrali veliku ulogu u oslobodilačkom pokretu naroda slovenskih zemalja«. Tu on potseća na »celu plejadu divnih poljskih pisaca u zemlji u periodu fašističke diktature« i na »muževnu borbu pisaca Čehoslovačke«. Ali, Malta jok! Jugoslavije nema na karti druga Fadejeva. Nema Nazora i Gorana Kovačića, nema Čopića i Skendera Kulenovića, nema Otona Župančića i Mateja Bora, nema Zogovića i cele plejade naših pisaca iz perioda oslobodilačkog rata. Fadejev kaže: »Primer heroja otpora govori o tome kako mnogo može učiniti čovek stvaralačke misli ako sjedini svoju delatnost sa organizovanim pokretom narodnih masa«. Kod nas, verovatno, nije ni bilo takvog pokreta, kao, recimo, u Čehoslovačkoj, pa zato nema ni književnog traga o njemu! A naši »kritičari« inače jednako dokazuju kako oni priznaju »herojske podvige« jugoslovenskih naroda... Redakcija »Pravde«, koja je objavila referat Fadejeva u celini, takođe nije primetila da Malte — nema.

Časopis »Novoje vremja« u broju od 25 avgusta 1948 g. doneo je uvodnik o rezultatima Dunavske konferencije. Uvodničar je uspeo da napiše članak na tu temu, a da Jugoslaviju uopšte ne pomene. On je našao i citira bugarskog delegata i Anu Pauker, ali Jugoslavija — jok! Divno se setio pisac da članak završi konstatacijom da je uspeh Dunavske konferencije nesumnjivo pobeda novog duha u međunarodnim odnosima, principa ravnopravnosti velikih i malih naroda pri čemu citira reči druga Staljina, rečene o odnosima SSSR-a i Finske u aprilu ove godine: »Mnogi ne veruju da mogu postojati ravnopravni odnosi između velikih i malih nacija Ali mi, sovjetski ljudi, smatramo da takvi odnosi mogu i treba da postoje«.

Zaista, ko neće prihvatiti takav princip u demokratskom svetu!. Ali, gde je Malta?

U istom broju »Novoje vremja« ima i članak o tršćanskoj »Bizoniji«. Članak je napisan povodom diskusije o tršćanskom pitanju u Savetu bezbednosti. Citira se i govor sovjetskog pretstavnika Malika. Ali, da se diskusija u Savetu bezbednosti vodila povodom tužbe Jugoslavije — o tome nema pomena.

Pravnički časopis »Sovjetskoje gosudarstvo i pravo« (glavni urednik A. Višinski) ima u broju od jula ove godine članak o istoriskom značaju Sovjetskog ustava. Nećemo da ulazimo u ocenu ovog članka, koji zaista nije umeo da oceni sav istoriski značaj Sovjetskog ustava, o čemu uopšte govori tek na poslednjoj stranici. Nas ovde zanima Malta. Pominjući kako je iskustvo izgradnje socijalizma u SSSR-u, uopšteno i fiksirano u Staljinskom ustavu, od aktuelnog značaja za niz zemalja Istočne i Jugoistočne Evrope, pisac kaže: »Principi Staljinskog ustava izvršili su blagotvorni uticaj na rađanje u tim zemljama novih, stvarno demokratskih ustava (na primer ustavi Albanije, Bugarske, Čehoslovačke), koji znače znatan korak napred u poređenju sa osnovama starog, »tradicionalnog», lažnodemokratskog buržoaskog konstitucionalizma«.

Međutim, možda je pisac ovde izostavio Jugoslaviju zato što je uveren da za njen ustav nikako ne važi da on znači samo korak napred, makar i znatan, u poređenju sa lažnodemokratskim buržoaskim ustavima? Možda on misli da o Ustavu FNRJ treba govoriti sa stanovišta njegove bliskosti Staljinskom ustavu, a ne sa stanovišta poređenja s lažnim buržoaskim kunstitucionalizmom? Ali, ako tako misli, zašto ne reče? Daleko je on od toga da misli. Rečeno je: »da ne bude Jugoslavije«, i nje — »nema«.

Malta jok. Ustav FNRJ ne postoji. On nije pravi ustav narodnih demokratija. On nije od svih ustava pomenutih narodnih demokratija najbliži Sovjetskom ustavu. On nije među njima jedini na osnovu koga bi se, gotovo bez ikakve izmene, mogla prevaliti cela etapa izgradnje socijalizma. On nije poslužio kao osnova ostalim narodnim demokratijama za njihove ustave, u kojima su mnoge stvari prepisane iz Ustava FNRJ da ne govorimo o albanskom ustavu koji su izradili naši stručnjaci na osnovu našeg Ustava Pogledajmo ustav Burme, ustav Koreje i recite nije li i tamo uticaj Sovjetskog ustava izvršen preko Ustava FNRJ! Ali, Malta jok! Ili Ustav FNRJ ne postoji i nije izvršio nikakav uticaj na druge demokratske zemlje, kao što je on sam sa svoje strane izraz direktnog uticaja Staljinskog ustava i njemu najbližih ili nema uopšte ni Jugoslavije.

Malta jok. i principijelnost takođe — jok!

M. P.

MEDU NJIMA

Trideset hiljada dolara za jedan nacistički roman

Prečasni otac Džems Keler, po svom predašnjem zvanju bokser, ustanovio je u Njujorku književnu nagradu od 30.000 dolara za »savršeni američki roman«. Džems Keler je glavni pokretač pokreta »Kristofor«. Ovi »Kristofori« su nova sekta, neka vrsta Kju Kluks Klana koja radi pod pokroviteljstvom kardinala Spelmana. Književnom nagradom biće odlikovano delo koje će najbolje delovati »u interesu hrišćanskih principa«. Ovu malo maglovitu formulu osvetljava manifest oca Kelera koji kaže: »Mi kristofori treba da budemo jači i veštiji od misionara starog kova. Antiamerikanizam je prodro u Trumanovu vladu, u sindikate, škole, štampu, film i književnost. Pogrešili smo što smo uništili Hitlera, jer smo ovako samo koristili boljševizmu ....«

Pošto je na taj način određen karakter književnog dela koje treba da bude nagrađeno, preostaje samo da se pronađe, u nizu profašističkih knjiga, koje izlaze u Americi, jedna koja sasvim odgovara ciljevima Oca Kelera.

Dijalog u filmskom scenariju

Aleksandar VUČO

Još i danas, posle dvadeset godina od pojave tonfilma, mnogi smatraju kao jedan od zakona filmske dramaturgije da dijalog u filmu treba svesti na najmanju meru. Često se čuje da se u filmu mnogo govori, da je dijalog u filmu nužno zlo i da pisci scenarija i reditelji na račun dijaloga zapostavljaju osnovna izražajna sredstva filma, sredstva koja ne dozvoljavaju da reč iziđe iz svoje podređene uloge i postane nešto drugo, nešto važnije nego obično »vokalno ponašanje junaka«.

Mislimo da ovakvo gledište ne dodiruje suštinu stvari. Nije zlo u tome što se u filmu mnogo govori, nego u tome što se rđavo govori. Mnogi pisci, umesto da shvate dijalog kao jednu od najvažnijih komponenata filmske dramaturgije, gledaju na njega kao na sredstvo običnog opštenja, ili, u najboljem slučaju, kao na sredstvo za otkrivanje karaktera ličnosti.

Teorija koja je upravljena protiv filmskog dijaloga uopšte ima svoj početak u razočaranju koje je publika doživela u doba pojave tonfilma, slušajući trivijalne, uboge i glupe reči koje su njihovi omiljeni filmski junaci počeli odjednom da govore sa platna. Poznato je da dramaturzi nemog filma nisu bili književnici, ali da su za tumačenje glavnih uloga često upotrebljavali dobre glumce. Mimički dijalozi takvih glumaca, njihovi pogledi bez reči, kazivali su gledaocima mnogo više i bili su na mnogo većoj umetničkoj visini nego bedni govorni tekstovi koji su im autori prvih tonfilmova stavljali u usta. Danas niko više ne sumnja u to da filmski dramaturzi treba da budu književnici i da pred njima, u oblasti filmskog dijaloga, stoje mnogi problemi za koje pozorišna književnost, iako najbliža filmskoj, nije znala.

Svakako da uloga filmskog dijaloga prvenstveno zavisi od osobina koje je pisac svom delu želeo da dâ, odnosno od toga da li je scenario rešen na pripovedački, dramski ili lirski način, ali se ipak može ukazati na opšte mane i greške koje nisu opravdane ni u jednom filmskom žanru, a one su, na žalost, vrlo česte i na strani i kod nas.

Nefilmske dijaloge mahom srećemo u scenarijima u kojima se radnja ne prikazuje, nego se o njoj priča. Dijalog treba da služi u filmu za neposredno scensko zaplitanje i rasplitanje dramskih čvorova. Taj proces treba da se obavi u scenama u kojima su fizičke ili psihičke radnje prikazane slikom, a ne prosto prepričane. Filmski dijalog treba da čini organsku celinu sa radnjom koja se u kadru prikazuje. U protivnom on škodi kvalitetu filma, jer zaustavlja radnju. Time se nanosi šteta i ostalim filmskim elementima, a naročito slici i glumi.

Neopravdana rečitost u filmu često dolazi otuda što se pozorišne konstrukcije dijaloga jednostavno prenose u film, ne vodeći računa o specifičnosti filmske umetnosti. Film zahteva da dijalog bude sažetiji nego u pozorišnom delu, i to ne samo iz estetskih, već i iz tehničkih razloga. Dužina dijaloga u zavisnosti je od dužine kadra. Trajanje slike ne sme se produžiti da bi se ovaj ili onaj unapred zamišljeni ili napisani govorni tekst po svaku cenu upotrebio, dakle i onda kada filmska radnja ne dozvoljava dužinu slike koja bi takvom tekstu tehnički odgovarala. Treba još voditi računa o tome da je izgovor teksta u filmu po svom vremenskom trajanju vrlo postojan. Ne može se jednostavnim ubrzanjem govora postići da glumac na platnu zaista brže govori, a da se pri tome ne pređe u karikaturu govora.

Filmski dijalog treba da bude pisan sa već unapred približno zamišljenom smenom slika koje će se pojavljivati za vreme govora. Pisci scenarija ponekad ostavljaju reditelju da rešava ovaj problem, nalazeći da je u pitanju tehnički problem režije. To nije tačno. Od kvaliteta dijaloga, od njegove dramske snage koja leži najviše u tome da pomaže i pojačava dramatiku izraženu u smeni slika, zavisi u mnogome čitavo režisko rešenje filma. Ni najtalentovaniji reditelj nije u stanju da naknadno dramski oživi dijalog koji je u raskoraku sa smenom slika, ili je mrtav, suviše bled da bi toj smeni bio adekvatan.

Sažetost, lakoničnost dijaloga ne znači mali broj reči, nego ekonomiju u izražavanju misli. Svaka reč u filmskom dijalogu treba da bude uključena u opštu dramsku potku, da postoji, da ima svoj razlog i svoju snagu u dramskoj radnji i u slikanju ličnosti. U svakom slučaju, štednja reči sama po sebi nije dovoljan razlog za ćutanje. Ćutanje u filmu mora da ima svoj dramski smisao, u protivnom ono postaje besmisleno i upadljivo smeta.

Karakterna individualizacija ličnosti koje se prikazuju u filmu i upečatljivost njihovog govora u mnogome zavise od jasnoće kojom je pisac video i osetio svoje junake kao prave, žive ljude. Samo za »žive ličnosti« moći će pisac da napiše dijalog visokog kvaliteta. Filmski dijalog ne sme da bude knjiški, lišen momenata neposredne improvizacije; on treba da zvuči kao slobodan razgovor i ne treba da bude do te mere logično tačan, zaokrugljen, zasićen i iscrpan kao što je to slučaj sa dijalozima u pozorišnim delima. Kadar može da dopuni reči, da pokaže slikom ono što reči nisu iskazale, a osim toga, dodavanje karakterističnih crta govora u toku same režije olakšava gledaocu da primi i shvati likove. Poznati sovjetski glumac Babočkin piše u svojoj knjizi »Lik sovjetskog glumca« da je za stvaranje uloge Čapajeva, i pored odličnog scenarija, uzimao male uzrečice neposredno iz Furmanovljevog romana, i da su te uzrečice ogromno pomogle da njegova uloga bude prirodna i živa. Ali, pisac scenarija mora strogo da vodi računa da karakteri u filmu steknu svoju govornu individualizaciju organski, „umetnički ubedljivom nužnošću dobro zapaženog živog ljudskog bića«, a ne veštačkim, nalepljenim karakternim gestom, neprirodnom uzrečicom koja se nametljivo ponavlja, ili proizvoljnim, nastranim načinom govora, i tome slično.

Pisac scenarija treba još da obrati pažnju da mu dijalog bude napisan tako da deluje kao govorena, a ne kao pisana reč.

U američkoj i zapadnoevropskoj kinematografiji stvorena je praksa da se dijalozi pišu zasebno od scenarija. Postoje naročiti specijalisti koji pišu dijaloge za tuđa scenarija. Ovim sistemom rešava se samo čisto tehnička strana problema, jer se ovi specijalisti za filmske dijaloge po pravilu staraju jedino da sliku mehanički poklope sa tekstom, ne vodeći računa o književnom kvalitetu teksta. Čisto tehnički ili mehanički dijalog stran je svakom scenariju koji pretenduje da bude umetničko književno delo. Takav dijalog umesto da umetnički obogati film, oduzima mu i ono malo umetničke vrednosti koju mu je pisac scenarija dao.

Vrlo rasprostranjena i velika mana dijaloga u našim scenarijima je takozvani beskrilni naturalizam, potera za spoljašnjom verodostojnošću govora, neka vrsta fotografičnosti jezika. Jezik u tim scenarijima je ropsko imitiranje loših primera života. Naturalizam zaboravlja da umetnost ne imitira mehanički život, nego stvaralački reprodukuje njegovu bitnost, njegovu tipičnost. Fotografičnost jezika ne može se odvojiti od sadržaja filma. Idejna oskudnost sadržaja i šematičnost karaktera dovode bezuslovno do sivih, dosadnih, naturalističkih dijaloga.

U poslednje vreme preovlađuje u svetskoj kinematografiji (a tu praksu pokušao je kod nas da uvede Vojislav Nanović u filmu »Besmrtna mladost') upotreba sopstvenog piščevog govora pomoću spikerskog glasa. Mnogi pisci scenarija zanose se nekom propovednom formom pričanja u prvom licu. Autor nam preko spikera priča uspomene, snove, predistorije svojih junaka, i tako dalje. Često se ovom postupku pribegava kao lakom i pogodnom sredstvu da se teško prikazivanje događaja i sudbine ljudi zameni autorskim pričanjem o njima. U tim slučajevima monološka autorska konstrukcija govora smeta stvaranju individualnog jezika ličnosti, i ne bi trebalo da ona u našoj realističkoj filmskoj umetnosti zagospodari, jer bi neizbežno osiromašila mogućnosti umetničkog prikazivanja stvarnosti. Monološki princip konstrukcije govora šematizuje unutrašnji svet junaka i svodi film na mlitavo pripovedanje.

U dijalozima naših scenarija česta je pojava i retorična patetika. Stvoren je čitav manir govora koji je tuđ živom jeziku ljudi. Manir patetike sa puno nepotrebnih reči i afektacija ne odražava se negativno samo na opšti utisak koji stičemo o ponašanju filmskih junaka, nego i na njihove karaktere. On izobličava karaktere i stvara od živih ljudi papirnate deklamatore i šablonske frazere koji govore o stvarima dobro poznatim gledaocima iz sasvim drugih izvora, iz izvora koji sa umetnošću nemaju nikakve veze. U sovjetskoj filmskoj literaturi uzima se kao primer retorične patetike dijalog u sovjetskom filmu »U planinama Jugoslavije«. Reči Slavka Babića, kao: »Hvala, tebi, junače moj, hvala tebi!« i »Ja, pukovnik Narodne armije, Slavko Babić, izvršio sam svoju dužnost« — citiraju se kao tipični u tom pogledu. Koliko ove Babićeve reči zvuče beživotno i šuplje najbolje će se osetiti ako se uporede sa kratkim, jednostavnim govorom Čapajeva, sa njegovim prvim rečima u filmu: »Stoj, kuda!« i poslednjim: »Lažeš, nećeš uzeti!«. Ova nam poređenje otkriva ne samo razliku u stilskom načinu prikazivanja likova; ono nam potvrđuje do koje je mere retorično-patetičan dijalog u stanju da izobliči i same karaktere filmskih junaka.

Na dijaloge u istoriskim filmovima treba obratiti naročitu pažnju. Jezik u tim filmovima ne dozvoljava anahronizme, mešanje reči iz različitih istoriskih epoha, što takođe često srećemo kod naših pisaca koji uzimaju filmske teme iz istorije. Istoriski scenario je dužan da što je moguće vernije »vaskrsne minuli vek u svoj njegovoj istini« (Puškin). To ne znači, međutim, da treba pribeći naturalističkoj arheološkoj restauraciji jezika. Potebno je samo sačuvati one njegove karakteristične osobine koje nam pružaju iluziju istoriske vernosti.

Za našu kinematografiju je od najveće važnosti borba za uklanjanje površnih i pogrešnih shvatanja o ulozi dijaloga u scenariju, borba protiv suvoparnosti, bezličnosti, lažne šarolikosti jezika, borba protiv patetike, otrcanih fraza, jednoobraznosti i protiv prakse »dorađivanja« dijaloga za tuđe scenarije. To je ustvari, borba za čistotu jezika u scenariju, — borba za stvaranje jedne od osnova realističke filmske umetnosti.

Problem dijaloga u scenariju prerastao je iz problema oblika u problem kvaliteta i sadržaja filmskog dela.

Povodom izložbe djela i rukopisa Augusta Cesarca

Vice ZANINOVIĆ

U mjesecu septembru otvorio je Nakladni zavod Hrvatske u Zagrebu izložbu djela i rukopisa Augusta Cesarca, književnika i neustrašivog javnog radnika, koji je čitav svoj život posvetio nepomirljivoj borbi protiv nacionalnog i socijalnog tlačenja naroda. Iako izložba pretstavlja samo jedan dio Cesarčeve obilne publicističke i književne djelatnosti, ona daje mogućnosti da se i u tom okviru sagleda borbeni put Cesarčev, koji je započet još u njegovim mladim godinama, dok se nalazio u višim razredima srednje škole, a u razdoblju između dva rata pretstavljao jednu od najznačajnijih i najsvetlijih književnih i publicističkih pojava kod nas. Iako Cesarčev rad nije u potpunosti obuhvaćen, izložba ipak daje pregled revelocionarne aktivnosti skromnog i hrabrog borca.

Već kao gimnazijalac Cesarec je osjetio »potrebu novih smjernica i novih načina borbe« u našem javnom životu. To je bilo vrijeme na početku drugog decenija XX vijeka, kada je tuđinska vlast eksploatirala zemlju i tlačila narod, a građanski političari sarađivali s tlačiteljem vlastitog naroda. Omladina, a naročito srednjoškolska omladina, bila je nezadovoljna i ogorčena »na svu politiku starije građanske inteligencije« — govori o tome Cesarec — pa je sama podigla barjak borbe protiv tuđinštine. Objašnjavajući kasnije u jednom članku historijsku pozadinu svoga romana »Careva kraljevina«, Cesarec je slijedećim riječima prikazao orijentaciju i ulogu napredne srednjoškolske omladine, kojoj je i sam pripadao, u razdoblju uvođenja Cuvajeva komesarijata: »Glas se digao kao plima iz redova đačke omladine. Đački štrajkovi, koji su tada... zaredali u svim većim gradovima Hrvatske,... u najdubljem svom smislu značili su protest omladine protiv cuvajevštine, a, što je najznačajnije za beznačajnost i bezličnost tadanje Hrvatske taj rat nije pokrenula omladina visokih škola, nego omladina srednjih škola«. A u brošuri »Đački pokret« (objavljenoj pod pseudonimom 1912.), koju je gotovo cijelu napisao Cesarec u osmom razredu gimnazije, iznijeto je, da se omladina digla u borbu za oslobođenje zemlje »zarobljene apsolutizmom, zarobljene kapitalom. Ne možemo biti u ropstvu pokorni i tek se u slobodi boriti za — slobodu«. I misao da đački pokret treba da ima »bazu — narodnu, socijalnu i kulturnu«, vrlo je karakteristična za mladog Cesarca. Već dvije godine ranije, 1910 (kad mu je bilo 16 godina) napisao je Cesarec pod inicijalima A. C. P., u organu Socijal-demokratske stranke Hrvatske »Slobodna riječ«, novelu »Iz svijeta potlačenih«. »Rat naroda s narodom, države s državom — kaže on u toj noveli — jeste ludorija. Ali rat naroda s vlastodršcima, sirotinje s gospodom opravdan je. I dok god narod ne bude uvidio, da su zakoni današnjeg vijeka zli, a poredak truo, bit će mu rođena domovina tamnicom, gospoda tamničarom, a vlastita država krvnikom«.

Slijedeće godine, 1911, Cesarec se javlja pod imenom Augusto Augustov nedovršenom novelom »Bezbožni sin« u »Valu«, organu hrvatske i srpske omladine.

Sudjelujući u đačkim štrajkovima i nalazeći se među kolovođama štrajka, Cesarec, učenik osmog razreda gimnazije, došao je na optuženičku klupu kao sudrug Luke Jukića u atentatu na komesara Cuvaja 8. VI. 1912., te je osuđen na 5 godina tamnice.

Dvije fotografije iz vremena kad se Cesarec nalazio u zatvoru Sudbenog stola u Zagrebu (na jednoj je broj policijske kartoteke 2339 od 17. X. 1912), prikazuju nam mladića nježne tjelesne građe; njegovo zdravstveno stanje pogoršat će se u toku mjeseci provedenih na robiji.

Pored rukopisa novele »Bezbožni sin«, koja nije u »Valu« do kraja štampana, jer je časopis prestao izlaziti, izložen je tekst dosada neobjavljen novele »Glupani«, s karakterističnim popratnim pismom, koje je Cesarec uputio iz zatvora Sudbenog stola u Zagrebu Vladimiru Čerini.

Obogaćen novim životnim iskustvima, radosno pozdravljajući pobjedu radnog naroda u Sovjetskom Savezu, Cesarec je nastavio svoj revolucionarni rad poslije prvog svejtskog rata. Cesarčev životni put je građen na čvrstoj i jasnoj razvojnoj liniji borca, koji je prožet mržnjom protiv svih okvira porobljavanja i snažnom vjerom u radničku klasu kao glavnog nosioca progresa. Između ostalog, to potvrđuje i članak objavljen u Borbi (12. V. 1923), u kojoj je Cesarec bio jedan od glavnih saradnika, pa se tu kaže: »Prije svega posve je ordinarna laž, da je Cesarec tek nedavno prešao među komuniste i da je bio dobar Jugoslaven i nacionalist u onom smislu, kakav tim pojmovima daju orjunci i demokrate. Cesarec je proletersko dijete, čiji je otac bio socijalist od prvih začetaka socijalističkog pokreta kod nas, a i sam Cesarec je... u socijaldemokratsku stranku stupio već prije 1914 god. Po svojoj ideologiji on je uvijek bio na krajnjoj ljevici socijalizma, a i kod rascjepa s Koraćem i ministerijalistima 1919 g. on se priključio takozvanim ljevičarima. Član Komunističke partije Jugoslavije on je bio od njezina stvaranja na Vukovarskom kongresu (1920), a i sam je sudjelovao na kongresu«.

Cesarec je u razdoblju između dva rata razvio bogatu i snažnu književnu i publicističku djelatnost, pa nam izložba ne prikazuje samo štampane knjige pripovijedaka, romana, studija, prijevoda napredne literature, rad na drami, korektorski i uređivački posao oko štampanja Marksova »Kapitala« (1933), saradnju u naprednim časopisima, već i štampana djela poslije drugog svjetskog rata (pet knjiga »Izabranih djela A. Cesarca« u izdanju Nakladnog zavoda Hrvatske, »Careva kraljevina« u izdanju beogradske Prosvete i druge manje edicije).

Izloženi su brojevi polumjesečnika »Plamen« koji je Cesarec pokrenuo 1919 s Miroslavom Krležom. Pjesmom, pripovijetkom, dramskim prizorom, a naročito nizom članaka Cesarec je propovijedao »borbu i napor za dovršenje i ostvarenje svih stoljetnih i današnjih revolucionarnih tendencija...« — Uz »Plamen« nalazi se časopis »Književna republika«, koja pokazuje, da je Cesarec bio u toku 1923—1925 jedan od glavnih saradnika objavljujući pjesme, pripovjedačke radove, rasprave političke, društvene i literarne. On je i ovdje pisao o značenju, o kulturnim nastojanjima i tekovinama Oktobarske revolucije: on je dao oštru i stvarnu analizu režima nasilja u zemlji u razdoblju poslije prvog svjetskog rata naročito ističući oštroumnost revolucionarne misli Svetozara Markovića. Na izložbi je, nadalje, s pravom puna pažnja posvećena tjedniku »Zaštita čovjeka«, koji je Cesarec pokrenuo 1928 i najvećim dijelom ga sam ispunjavao.

U nizu članaka i dopisa list je pisao o teroru u balkansko-podunavskim državama, iznosio primjere nekažnjenih krivaca i žrtava reakcije, prikazivao postupak policije s političkim zatvorenicima i nasilja u kaznionicama, a u nizu podlistaka raspravljao o temi »Glavnjača kao sistem«. »Zaštita čovjeka« bila je često plijenjena i zabranjivana, a odgovorni urednik s odgovornim štamparom osuđivan novčano i zatvorom, dok tjednik nije najzad, doživjevši svega 24 broja, s uvođenjem šestojanuarske diktature, zabranjen a malo zatim već na početku 1929, Cesarec je morao provesti u zatvoru dva mjeseca.

Sačuvana korespondencija (Rodoljuba Čolakovića, Radovana Zogovića, dopisnica španjolskih boraca Otmara Kreačića i drugova povodom Nove godine 1941 s karakterističnim pozdravom: »à notre vieux ami« itd.), fotografije iz Cesarčeva života (roditelja i drugova), fotografije iz vremena boravka u Sovjetskom Savezu (1923 g. i 1935 g.) i na frontu u Španjolskoj među borcima 1937 — upotpunjuju biografiju i fizionomiju neustrašivog revolucionarca. A od osobitog je interesa, također, Cesarčev neobjavljen »Ratni dnevnik — 1939«, u kojem su, na žalost, samo nabačena i nerazrađena zapažanja iz važnih historijskih dana.

Policijski i sudski materijal, kojim su priređivači izložbe raspolagali, prikazuje neke momente iz 1922 (povodom pogreba Alije Alijagića, atentatora na ministra unutrašnjih poslova Draškovića) i 1923 (povodom Cesarčeva hapšenja u Mariboru na povratku iz Sovjetskog Saveza).

O Aliji Alijagiću, o njegovoj posljednoj noći i posljednim časovima Cesarec je toplo pisao u »Borbi« u nekoliko brojeva (16. III. 1922, pa 23. III. 1922).

»Uveče smo se upoznali, a već ujutro zauvek rastali. Ima rastanaka, koji su večni sastanci za one, koji ih prežive — takovim ih čini veličina onih, koji zauvek odlaze. I meni se čini, da sam se s Alijom te poslednje noći, proboravljene s njime u sačekivanju njegove smrtne ure, doživotno sastao. Borci se možda najbolje poznaju po tome, kako umiru. Alija je išao u smrt hrabro, kao svi junaci, počevši od Homerovih junaka pred Trojom do ruskih revolucionara za vreme carizma«.

U oktobru 1922 otišao je Cesarec u Sovjetski Savez, a na povratku, početkom aprila 1923, bio je uhapšen, zatvoren u Mariboru i osuđen na tromjesečni zatvor poradi prijelaza granice bez pasoša, a zatim »predan zagrebačkom Sudbenom stolu na dalje uredovanje po zakonu za zaštitu države.« Predsjednički ured redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu pod br. 5154 od 25. aprila 1923 uputio je akt policijskom komesarijatu u Mariboru, u kome se aktu, između ostaloga, kaže: »Uputno bi bilo, da se Augustu Cesarcu za vrijeme vršenja dosuđene kazne svaka posjeta mladih ljudi, koji su svi sumnjivi kao kuriri podzemne Komunističke partije, uskrati, te na takove obrati najstroža pažnja«. — A stalne i surove progone A. Cesarca, koje nam djelomice otkriva i izloženi akt Ministarstva unutrašnjih poslova od 19. VI 1923, treba upotpuniti mnogim drugim novinskim podacima, saopćenjima samoga Cesarca ili njegovih prijatelja, pa da se dobije još preglednija slika o borcu, koji je bio izložen stalnim progonima i nikad nije uzmicao pred ličnim žrtvama, pa je zbog svojih revolucionarnih pogleda bio jedan od prvih žrtava tuđinskih, fašističkih slugu u julu 1941.

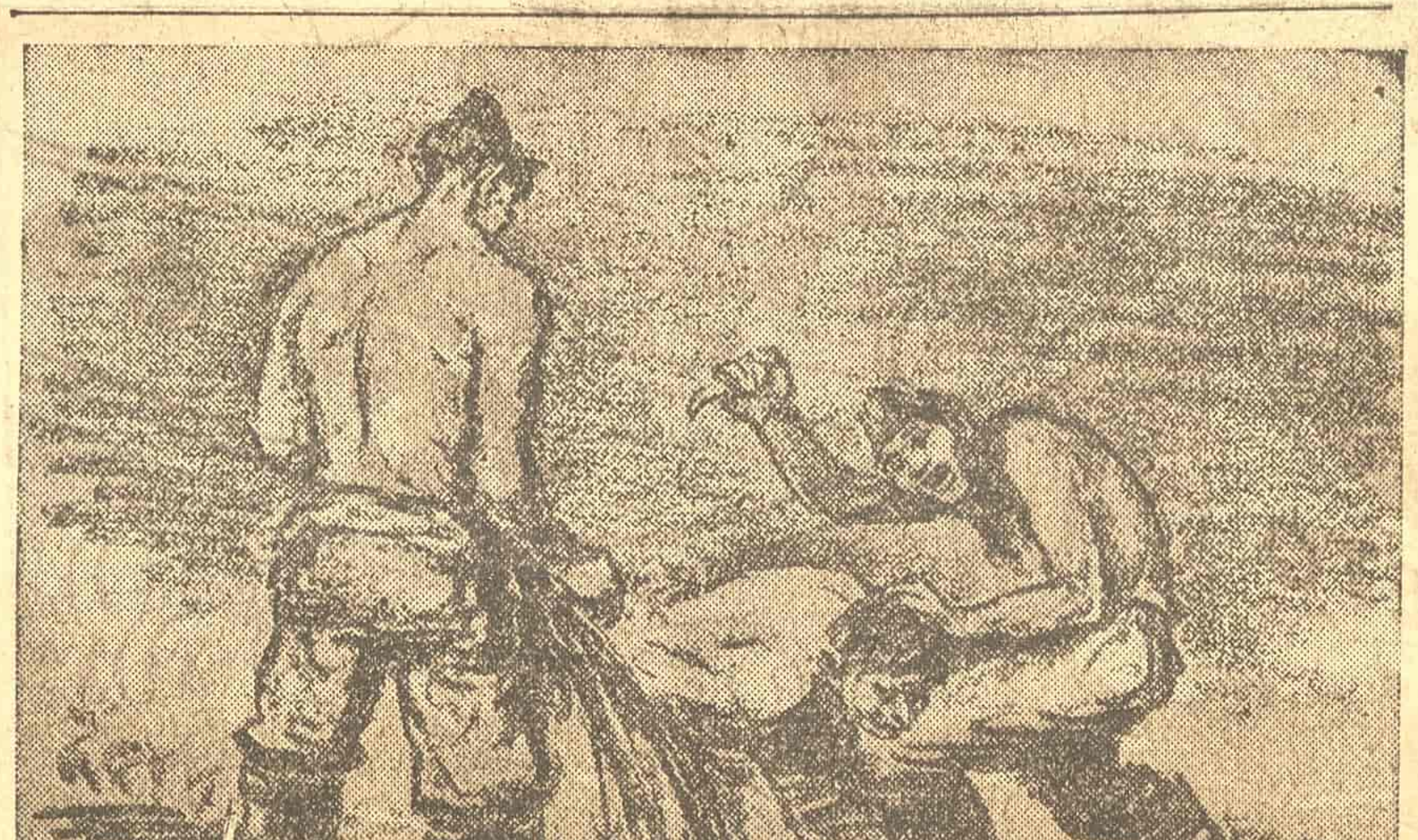

Frane Baće: Iz mape ilustracija za »Jamu« Ivana Gorana Kovačića

RADOVAN LALIĆ

SOVJETSKA KNJIŽEVNOST

(Svršetak članka)

Posle pobede vlasti sovjeta u oktobru 1917 godine, Gorki je razvio ogromnu i raznostranu delatnost, koja je bila nastavak njegovog ranijeg književnog i revolucionarnog rada. Gorki nije samo književnik, nego i veliki organizator. On je inicijator mnogobrojnih pothvata, kojima je bio cilj čuvanje i razvijanje kulturnih tekovina, unapređivanje sovjetske kulture i nauke. On je osnivač i urednik niza časopisa, inicijator velikih izdanja kao što je, na primer, »Istorija građanskog rata,« velika istorija ruske književnosti, edicija »Biblioteka pesnika« itd. Gorki vodi brigu o životu naučnika i uslovima njihovog rada, on se nalazi u prepisci sa mnogim mladim sovjetskim književnicima, daje im savete, vaspitava ih, podiže. On razvija ogroman publicistički rad, u kome ističe tekovine proleterske revolucije, objašnjava njihov značaj narodnim masama, brani ih od nasrtaja strane imperijalističke buržoazije. Gorki takođe mnogo radi na književnoj kritici, gde takođe pokazuje ne samo ogromno znanje, nego i duboko razumevanje svih umetničkih i društvenih problema. Od 1934 pa do smrti Gorki rukovodi Savezom sovjetskih pisaca.

Posle revolucije Gorki je od umetničkih stvari napisao: »Moji univerziteti«, »Delo Artamonovih« i »Život Klima Samgina«. »Moji univeziteti« su treći deo sjajne umetničke autobiografije Gorkoga, u kojoj on, slikajući svoj život, daje u isto vreme sliku svoga vremena, sliku socijalne sredine u kojoj se guši sve što je zdravo i ljudsko. »Delo Artamonovih« prikazuje kapitalističko društvo u Rusiji pre revolucije i dopunjuje seriju romana i pripovedaka Gorkog u kojima on buržoasko društvo podvrgava uništavajućoj revolucionarnoj kritici. Nedovršeni roman »Život Klima Samgina« pretstavlja grandioznu epopeju, u kojoj se odražava život Rusije na kraju XIX i u početku XX veka, u toku čitavih četrdeset godina. U tom svom velikom delu Gorki je dao čitavo rusko društvo u jednom prelomnom periodu sa svim njegovim klasama i klasnim protivurečnostima, a naročito inteligenciju, oličenu u jednom svom pretstavniku, junaku romana, u kome je koncentrisan sam oportunizam i kolebljivost sitnoburžoaskog intelektualca.

Još u toku građanskog rata u mladoj sovjetskoj književnosti dolaze do izraza književnici koji kroz svoju umetnost služe velikim ciljevima proleterske revolucije. Za ovaj period tipična je aktuelna publicistička lirika, satira, politička basna. Bilo je potrebno demaskirati neprijatelja, ismejati ga, izazvati prema njemu gnev narodnih masa, trebalo je oduševiti mase u borbi za konačno oslobođenje od eksploatacije i ugnjetavanja. U ovom pogledu naročito se istakao talentovani pesnik Damjan Bjedni.

Ali najtipičniji pesnik u ovom periodu i u sovjetskoj književnosti i uopšte jeste Vladimir Majakovski. Majakovski je najbolji primer velikog pesnika koji je svu svoju poeziju stavio u službu radničke klase, naroda, revolucije.

I ne samo poeziju, Majakovski svu svoju praktičnu delatnost posvećuje revoluciji. Kao kod svih pravih pesnika, u Majakovskom je čovek i pesnik spojen u jednu nerazdvojnu celinu. On piše agitacione stihove, radi kao slikar u ondašnjoj sovjetskoj telegrafskoj agenciji gde crta plakate i karikature (»Okna ROSTA«). U pesmama Majakovskog izbija sa neodoljivom snagom njegov revolucionarni prkos, njegova ljubav prema radničkoj klasi i partiji, njegova svest o značajnosti svetskoistorijskog preokreta u Rusiji. Treba istaći njegove poeme »Vladimir Ilić Lenjin« i »Dobro« (»Horošo«). U prvoj poemi genijalni vođa svetskog proletarijata naslikan je ne samo kao borac i revolucionar, nego u isto vreme i kao »najčovečniji čovek«. U poemi »Horošo«, napisanoj povodom desetogodišnjice Oktobra, Majakovski daje grandioznu, ali u isto vreme i konkretnu pesničku sliku velike proleterske revolucije i njenih tekovina. Na poseban, originalan način izražava Majakovski svoju ljubav prema revoluciji i socijalističkoj domovini, svoju slivenost sa radničkom klasom i narodom. Sve što je zajedničko, narodno pesnik oseća kao svoje, i on sam oseća se kao deo velikog socijalističkog kolektiva.

Iz čitave poeme, kao i čitave poezije Majakovskog uopšte, izbija njegov moćni revolucionarni optimizam. »Radujem se ja, — kaže pesnik, — to se moj rad uliva u rad moje republike«.

Drug Staljin je dao najvišu ocenu poezije Majakovskog: »Majakovski je bio i ostaje najveći, najtalentovaniji pesnik naše sovjetske epohe«.

U prvom periodu sovjetske književnosti — dvadesetih godina, pisci daju veoma istaknuto mesto tematici građanskog rata. Čitav niz pisaca ovog perioda daje likove heroja koji su se rodili i izrasli u borbi protiv buržoazije i stranih intervenata. Navodimo najistaknutija dela iz ovog doba sa temom o građanskom ratu: »Železna bujica« od A. Serafimovića, »Čapajev« od D. Furmanova, »Poraz« od A. Fadejeva, »Partizanske pripovetke« od Vselovoda Ivanova, »Virineja« od L. Sejfuline, »Nedelja« od J. Libedinskog, »Pad Daira« od A. Mališkina, drama »Ljubov Jarovaja« od J. Trenjova, poema »Duma pro Opanasa« od Eduarda Bagrickog, stihovi Nikolaja Tihonova. Najznačajnija među ovim delima jesu: »Železna bujica« od Serafimovića, u kojoj je glavni junak u stvari masa, narod, zatim »Čapajev«, gde je na osnovu dokumentarnih podataka data slika legendarnog heroja građanskog rata — Čapajeva, i »Poraz«, u kome je pokazano kako u procesu borbe za revoluciju rastu novi ljudi, novi karakteri. Znatnim delom posvećena je građanskom ratu i revoluciji velika epopeja Mihajla Šolohova o donskom kozaštvu — »Tihi Don«, koji je započet u drugoj polovini dvadesetih godina, a završen 1940 godine.

Temi građanskog rata vraćaju se s uspehom sovjetski pisci i kasnije — tridesetih godina. Takva su dela: »Parhomenko« od Vsevoloda Ivanova, »Usamljenost« od Nikolaja Virte, »Ja sam sin radnog naroda« od V. Katajeva, drama Nikolaja Pogodina »Čovek s puškom«. Najznačajnije delo ovog tipa iz onog kasnijeg perioda sovjetske književnosti jeste »Hleb« od Alekseja Tolstoja, roman o odbrani Caricina 1918 godine.

Dvadesetih godina niče u sovjetskoj književnosti nov tip književnih dela, koja su posvećena industrijalizaciji i kolektivizaciji. Ova književna vrsta nastavlja se i razvija kasnije, u toku tridesetih godina, u doba staljinskih pjatiljetaka. To su pretežno romani, u kojima je data herojska borba sovjetskog naroda za izgradnju socijalističke ekonomike, za podizanje novih fabrika, električnih centrala, borba koja je iz osnova izmenila lik sovjetske zemlje. U procesu ove borbe **stvaraju se novi ljudi, i sovjetska književnost** daje tog novog čoveka socijalističkog društva. Ova književna vrsta pretstavlja nešto potpuno novo u svetskoj književnosti, zato što je nov i materijal koji je tu obrađen, zato što je novo i društvo koje je pružilo taj materijal. Među delima koja obrađuju ovu temu najznačajnije mesto zauzimaju: »Cement« od Fjodora Glatkova, »Sot« od Leonida Leonova, »Vreme napred!« od V. Katajeva, »Dan drugi« od I. Erenburga, »Veliki konvejer« od Iljina, »Uzorana ledina« od M. Šolohova, »Hidrocentrala« od Marijete Šaginjan, poema »Zemlja Muravija« od A. Tvardovskog.

Velike uspehe postigla je sovjetska književnost u oblasti istoriskog romana i drame. Ovo je takođe književni rod u kome izvanredno jasno izbija na videlo novi karakter sovjetske književnosti. Sovjetski istoriski roman bitno se razlikuje od ranijeg istoriskog romana. Buržoaski istoriski roman pretstavljao je falsifikovanje istorije. On je proizvoljno i lažno tumačio istoriska zbivanja i ulogu ličnosti u njima. Marksistička istorija u Sovjetskom Savezu dala je novo, istinski naučno tumačenje istoriskog procesa čovečanstva i naroda SSSR. Ona je oborila mnoga lažna tvrđenja i falsifikate, koji su se bili ugnezdili zahvaljujući buržoaskoj istoriji. Sovjetska nauka, na primer, objasnila je na potpuno nov način istorisku ulogu Ivana Groznog, dokazavši da je njegova delatnost imala veliki progresivni značaj, jer je on konačno likvidirao feudalnu razjedinjenost Rusije i dovršio centralizaciju ruske države, učinio je sposobnom za dalji razvitak. Marksistička idejnost, marksističko shvatanje istorije pomoglo je sovjetskim piscima da pravilno shvate istoriju i da u svojim istoriskim romanima i drugim delima s itsoriskim temama dadu vernu sliku pojedinih epoha, **istoriskih događaja i istoriskih ličnosti.**

Znameniti sovjetski pisac Aleksej Tolstoj napisao je dramu »Ivan Grozni«, u kojoj je ovaj ruski car prikazan kao veliki državnik, ispunjen brigom o sudbini Rusije, a ne kao krvožedan tiranin, čija je vladavina ispunjena terorom i zločinima, kako su ga ranije slikali buržoaski istoričari i pisci istoriskih romana. Peru Alekseja Tolstoja pripada i veliki istoriski roman »Petar I«, najveće delo ove vrste u sovjetskoj književnosti. U ovom romanu prikazan je istoriski verno i umetnički snažno ne samo Petar I, nego čitava njegova epoha. Za Aleskeja Tolstoja, kao i za druge istaknute sovjetske pisce istorijskih romana, karakteristično je da on uzima na sebe zadatak da naslika poznate i krupne istoriske ličnosti. Raniji pisci istoriskih romana, sem pojedinih izuzetaka, uzimali su mahom za junake svojih dela ličnosti nepoznate istoriji, a poznatim državnicima i političarima davali su epizodne uloge. To je dolazilo od njihove nesigurnosti u tumačenju istorije. Sovjetski pisci, naoružani marksističko-lenjinističkim shvatanjem istorije, nisu se plašili da pristupe prikazivanju najkrupnijih istoriskih ličnosti i time reše jedan značajan umetnički problem.

Od ostalih istoriskih romana u sovjetskoj književnosti najpoznatiji su sledeći: »Razin Stepan« od Čapigina, »Kjuhlja« i »Smrt Vazir-Muhtara« od J. Tinjanova, »Bolotnjikov« i »Dela i dani Lomonosova« od Georgija Štorma, »Sevastopoljska kampanja« od Sergejeva Censkog, »Cušima« od Novikova-Priboja, »Džingiz-kan« i »Batij« od V. Jana, »Jemeljan Pugačov« od V. Šiškova, »Dimitrije Donski« od S. Borodina, »Port-Artur« od A. Stepanova itd. U svim tim romanima istorija ruskog naroda i drugih naroda SSSR pojavljuje se u sasvim novoj svetlosti.

Krupne rezultate postigla je i sovjetska dečja književnost. Dečjoj knji-

SANDŽAČKO IZDANJE „ISTORIJE SKP (b)“ 1942

Mirko ĆUKOVIĆ

Povodom desetogodišnjince »Kratkog kursa istorije SKP(b)« M. Panić-Surep u »Književnim novinama« od 28 septembra u članku pod naslovom »Naše izdanje Istorije SKP(b) 1942 godine« nabrojao je kod nas više izdanja i umnožavanja »Istorije SKP(b)« u toku narodnooslobodilačkog rata. To je učinila i »Borba« od 30 septembra u svom članku »Desetogodišnjica Kratkog kursa Istorije SKP(b)«.

Da ne bi palo u zaborav treba zabeležiti još jedno umnoženo izdanje »Istorije SKP(b)« III proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade (sandžačke). Ovo tim pre što je umnožavanje izvršeno pod veoma teškim uslovima.

U toku treće neprijateljske ofanzive Vrhovni štab, između ostalih, formirao je 1 juna 1942 godine Treću proletersku narodnooslobodilačku udarnu brigadu (sandžačku). Odmah po svome formiranju rukovodstvo brigade donelo je odluku u selu Grandićima — pored Drine, da se otpočne sa umnožavanjem »Istorije SKP(b)«, da bi borci brigade, proučavajući je, stekli što bolje teoretsko obrazovanje, kako to dolikuje borcima čija brigada nosi proletersko ime.

Tada je štab brigade imao dve pisaće mašine, manju količinu papira, dve hemiske pantljike i jedno voštano platno za umnožavanje. Umnožavanju se pristupilo odmah. Probom smo utvrdili da se čitko može umnožiti 44 primerka. Bili smo zadovoljni. Ali papira nismo imali dovoljno, te smo se obratili na bataljone, koji su nam poslali ono što su imali. Štab Prve proleterske brigade dao nam je nešto papira. Time smo bili obezbedili skoro svu potrebnu količinu za celu knjigu.

Odlukom Vrhovnog štaba glavnina naše vojske krenula je u zapadnu Bosnu radi pružanja pomoći partizanima Krajine, protiv kojih je tada besnela nemačka ofanziva uz pomoć Pavelićeve ustaške vojske. Treća proleterska (sandžačka) brigada izvršila je pokret 24 juna 1942 godine iz Grandića. Naše jedinice su prešle Zelengoru i Treskavicu pod veoma teškim uslovima. Prilikom svakog odmora od nekoliko sati nastavljano je umnožavanje »Istorije SKP(b)«

Početkom jula naše jedinice prešle su železničku prugu između Sarajeva i Mostara u dužini od 80 kilometara, koju su onesposobile za saobraćaj na duže vreme. Sredinom jula Treća proleterska (sandžačka) brigada dobila je zadatak od Vrhovnog štaba da zauzme Prozor. Bio joj je dodeljen i jedan bataljon Prve proleterske brigade, kako bi se mogao izvršiti potpun obuhvat i onemogućiti da neprijatelju stigne pomoć. Brigada je ovaj zadatak izvršila.

Sutradan, po oslobođenju Prozora, neprijateljski avioni su bombardovali Prozor. Zgrada u kojoj je umnožavana »Istorija SKP(b)« bila je pogođena bombom. Raskopavali smo ruševine dok sav umnoženi materijal, papir pisaće mašine i voštano platno nismo izvukli. Jedna mašina bila nam je oštećena, a hemiska pantljika koja se nalazila u mašini sasvim je onesposobljena za dalju upotrebu. Ostala nam je još jedna nova pantljika. Sve smo ovo preselili van grada i nastavili umnožavanje »Istorije SKP (b)« ubrzanim tempom.

Umnožavnje svih dvanaest glava završeno je krajem jula 1942 godine u Prozoru. Povezali smo iglom i koncem (kako smo znali) celu istoriju u dve knjige po šest glava zajedno. U to vreme 44 primerka »Istorije SKP (b)« bili su ogroman uspeh u borbi. U bataljonima brigade održani su svečani sastanci povodom našeg izdanja »Istorije SKP(b)«

Borci Treće proleterske (sandžačke) brigade čuvali su »Istoriju SKP (b)« bolje nego koju drugu stvar. Ona im je bila jedno od najmoćnijih i najdražih oružja. Na položajima su je pažljivo čitali nadahnjujući se njom u borbi protiv neprijatelja svoje domovine, domovine Sovjetskog Saveza i svih slobodoljubivih naroda sveta.

Ne znam da li je koji od ovih umnoženih primeraka sačuvan. Iz Treće proleterske brigade najviše ih je propalo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, a naročito u probijanju, kroz nemačke obruče na Sutjesci, kojom prilikom je poginuo veliki broj boraca, i rukovodilaca. Preostali primerci u ovoj brigadi nestali su kasnije.

Lice i naličje

Više pažnje čuvanju istoriskih starina

Rab je poznat kao turističko mesto, bogato značajnim starim spomenicima, i baš utoliko je čudnije što se istoriskim starinama na njemu ne poklanja ona pažnja koju one zaslužuju. U jednom delu Staroga dvora, u sobi bez krova i bez vrata nabacani su delovi portala, retki primerci starih kamenih stubova i glava — sve to izloženo kiši, vremenskim nepogodama i nečistoći. Konzervatorski zavod u čiju nadležnost ovo spada neophodno bi morao pokloniti veću pažnju ovim starinama. Sa srazmerno malim troškom ovde se može urediti prostorija u kojoj će se ove istoriske dragocenosti smestiti i sačuvati do osnivanja muzeja. Čuvanje istoriskih spomenika jedan je od sastavnih delova našeg kulturnog programa, a Rab kao mesto poznato po kulturno-istoriskim starinama zaslužuje veću pažnju i u tom pogledu.

O. K.

OSVRTI NA KNJIGE

Povodom jednog bibliografskog rada

Dr Josip Badalić: »Bibliografija hrvatske dramske književnosti«

Ovih dana izašla je iz štampe »Bibliografija hrvatske dramske i kazališne književnosti« od dr Josipa Badalića. »Bibliografija« vremenski obuhvata razdoblje »od prvih početaka našega dramskog stvaranja (XV. v.), pa sve do okupacije (1941. god.)«. Bibliografski materijal obrađen je u dva dijela. U prvom je: Bibliografija hrvatske dramske književnosti, a u drugom: Prinosi o hrvatskoj dramskoj književnosti i kazališnoj umjetnosti.

Poslije izdanja »Bibliografije srpsko-hrvatske dramske književnosti« od profesora Vladana Jovanovića, koja je štampana 1907. godine kao tridesetosma knjiga »Spomenika« Srpske akademije u Beogradu, »Bibliografija« dr Josipa Badalića, profesora Sveučilišta u Zagrebu, bila bi jedinstveni rad svoje vrste. Kažem jedinstveni rad svoje vrste s obzirom na to što je autor uzeo pojam bibliografije vrlo široko, navodeći ne samo ono što je objavljeno putem štampe, nego i »onaj važni dio neštampane hrvatske dramske književnosti, koji je dopro do svijesti i savjesti naše kulturne javnosti putem javnih (kazališnih, književno-čitalačkih) prikazivanja te radioizvedaba«.

Sravnjujući Badalićevu »Bibliografiju« sa bibliografskim bilješkama koje sam prikupljao dugi niz godina po različitim bibliotekama, naročito u Dalmaciji, našao sam na mnoge i mnoge propuste pa i netačnosti sa kojima je naša nauka već odavno likvidirala.

Pada u oči da prilikom navođenja nekog djela Badalić ga bilježi pod onom godinom kada je ono po prvi put izvedeno na pozornici, automatski vezuje za istu godinu i njegovo štampanje, ma da se često dešava da jedno djelo iziđe iz štampe i mnogo kasnije. To je na primjer slučaj sa Matijom Banom (br. 205, 245). Ako se već nije htjelo navoditi jedno isto djelo dvaputa, trebalo je nekako naznačito takve slučajeve koji su veoma česti.

Ako se osvrnemo na staru dramsku književnost u ovoj »Bibliografiji« opazit ćemo čitav niz najozbiljnijih grešaka. Pored ostalog, Badalić je napravio čitavu zbrku sa djelom »Tirena« od Marina Držića. Pod br. 56 navodi on to djelo iz 1607. g. kao drugo izdanje, a ne spominje da je prvo izdanje izašlo 1551. g. štampano zajedno sa ostalim Držićevim djelima, koje navodi pod br. 37, i posebno pod br. 36 i 38. Izdanje »Tirene« iz 1607. g. iako je štampano sa ostalim djelima Držića, i to na kraju, ima posebnu paginaciju, dok je naslovni list zajednički onaj, koji je označen pod br. 56, premda i to netačno, dok sama knjiga sadrži sve ono što je označeno pod br. 58, 59, 60 i 55. Slična je stvar i sa trećim izdanjem »Tirene« iz 1630. g. čiji je naslovni list objavljen pod br. 82 zajednički za sva ostala djela, a ne onaj pod br. 80, dok paginacija teče redom od 1 do 109, samo s tom razlikom što je »Tirena« štampana na prvom mjestu (str. 3—60), a zatim ostala djela kao i u drugom izdanju iz 1607 godine. Što se tiče nekog četvrtog izdanja »Tirene« iz 1632, koje Badalić navodi pod br. 81, već je Milan Rešetar u drugom izdanju »Djela Marina Držića« (Stari pisci hrvatski, knj. VII,- str. XX—XXI) dokazao da ono ne postoji, već da je to vjerovatno pogreška Kukuljevića, koja se evo i sada ponavlja.

Gore od Marina Držića prošao je Dominko Zlatarić. Pod br. 53 navodi Badalić »Elektru« a ne spominje »Ljubmira«, prevod Tassova »Aminta«, koji je štampan zajedno sa pomenutom tragedijom. Isto tako ćutke je prešao preko prvog izdanja »Ljubmira«, kojega je Zlatarić izdao 1580. g. u Mlecima po jednom rukopisu izvornika, koji je izdan štampom tek 1581. g., te time predstavlja najstariji prevod Tassova »Aminta« u svjetskoj književnosti uopće, jer je francuski prevod izašao tek 1584. g. Treće pak izdanje »Ljubmira« od Kukuljevića iz 1852. god. u Zagrebu izostavlja ,iako je sigurno morao znati i za to izdanje.

Čudi nas da se može praviti zbrka između Dominka Zlatarića i njegova sina Šimuna, kao što to radi Badalić (br. 72), gdje navodi drugo izdanje »Elektre« štampane 1621. g., dok za ono izdanje iz 1852. g. (br. 198) kaže da je drugo izdanje, što u stvari predstavlja treće, a četvrto izdanje je Akademijsko, koje on izostavlja, premda spominje prije spomenuto djelo »Ljubmir« (br. 623) sa kojim je štampana i »Elektra«.

U »Uvodu« kaže Badalić da se poslužio »rezultatima istraživanja niza naših književnih historika (A. Pavića, M. Valjavca, M. Rešetara, V. Jovanovića, P. Karlića i dr.), koji su s uspjehom proučili niz sačuvanih rukopisnih djela«. Kako se on poslužio tim rezultatima najbolje nam ilustrira, između ostaloga to, što uopće ne navodi sve naučne rezultate baš samoga dr Petra Kolendića, na pr.: »Krispa Cezara« Miha Gradića i »Zemlja Šueva« Džona Palmotića (»Dubrovnik« 1929); »Galatea« Dživa Gundulića i »Aći i Galatea« Džore Palmotića (»Glasnik skopskog naučnog društva« 1929); »Svetu Margaretu« (1780), »Svetu Susanu« (1783) i »Svetu Tereziju« (1803) od fra Ivana Velikanovića (»Južni pregled« 1933); »Raklica« prevod Tassova »Aminta« od Savka Gučetića (»Južni pregled« 1934); »Zbor pastjerski« (1761) Benedikte Gradić (»Južni pregled« 1934), premda ovo zadnje navodi pod br. 2104 među »Književno-kritičke prinose«; »Krispa Cezara« od B. Stefonia u prevodu Tomka Mrnavića i »Skazanje od prislavne blažene divice Marije« izdano od fra Ivana Zadranina 1647 u Mlecima (»Godišnjak« Srpske akademije 1939), koje navodi kao rukopis (br. 7).

Kao djela Petra Kanavelovića navodi Badalić »Šimuna Dundurila« i »Andra Stitikeca« (br. 112—113), prema rezultatima istraživanja P. Kolendića, V. Radatovića, M. Rešetara i Đ. Körblera, dok komedije »Pijero Muzuvijer«, »Beno Poplesija«, »Jerko Škripalo«, »Vučistrah« i »Ljubovnici« (br. 123—124, 126—127, 45—46) ostavlja bez autorstva. Ako je prve dvije komedije stavio pod ime Kanavelovića, trebao je staviti i ostale da bude dosljedan u svome naziranju na autorstvo pomenutih komedija, a ne dijeliti polovično mišljenje. Šta više, »Ljubovnike« stavlja pod XVI. vijek, premda je Petar Kolendić dokazao da potiču iz XVII. vijeka (»Život«, Split 22. II. 1922).

Kako se pak poslužio Badalić sa Jovanovićevom »Bibliografijom« jasno nam pokazuje nekoliko imena knjiga, koje je on potpuno izostavio. Tako izostavlja na pr.: »Cvijeti srbske« Matije Bana (br. 32); pomenuta Velikanovićeva djela (br. 139—141); »Rajska gora« iz »Posvetilišća Abramova« Mavra Vetranića (150); »Prolog dramatičkoj piesmi iz stare Srpske historije«, »Kosovska djevojka« i »Djevojka spravljenica ili Sve na staru« Nikše Gradia (br. 247—249); »Hekubu« Mavra Vetranića (390); »Stramputicama na put« i »Pokora« Luke Zore (432—433); »Jogunice« (470), »Dobro se svršilo«, »Starmali«, »Čudni lek« (u »dodatku«) od Jovana Šarića pod pseudonimom J. P. S »Domaći posli« od M. (br. 689); »Ilija Kuljaš«, »Ženidba usilovana«, »Jarac u pameti«, »Nauk od mužova«, »Dosadni«, »Suproć onijem, koji su zabavili komediji«, »Nauk od mužova« sve od Moliera u prevodu Tudizića i Sorkočevića (br. 803—807, 809, 819); »On« Svetozara Ćorovića (1329); »Na muci se poznaju junaci« Marka Cara (1381); »Sužanjstvo srećno« tragikomedija dubrovačka u tri čina iz XVII. vijeka priređena za tisak od Antuna Simonića (1494) i »Srcem k rodu« od Ilđa (br. 1526).

Neka djela pojedinih autora Badalić uopće ne spominje, tako da se dobija površna slika o njihovom djelovanju, kao na primjer: »Otmica« drama u pet činova (Šibenik 1909) i »Kamatnik« drama u četiri čina (Split 1913) od Martina Sulića; »Jugana — Vila najmlađa« dramska vizija u jednom činu (»Jadranski vijenac« Split 1936) i »Zoe Porfirogeneta« dramski poem — I. čin (»Magazin Sjev. Dalmacije« 1935) od Mirka Korolije; »Moć žrtve« prikazivanje u tri slike (Split 1930) od Klonimira Škalka, »Dundo Maroje« M. Držića priređenog za pozornicu od Marka Foteza (Zagreb 1939). Izostavljeno je također i prvo izdanje Antuna Lukete »Đavolska napast« slika iz radničkog života u 1 činu (Split 1924), dok su navedena drugo i treće izdanje (br. 1263 i 1383), a isto tako i »Tamašna vrimena« (monolog) Ante Katunarića štampan zajedno sa djelom »Splitski ratni soneti« (Split 1918).

Za neke komade ne zna se prema Badalićevoj »Bibliografiji« uopće da su štampani, kao na pr.: »Naša duša« I. Mirkovića (Split 1919); »Gimnazijalac« od A. V. (Split 1934); »Dume« (»Primorkinje« 1897) i »Vila s Učke Gore« (»Iz podjarmljenih krajeva« 1921) od R. Katalinića Jeretova. Zatim igrokazi iz već navedenog »Jadranskog vijenca« (Split 1936), gdje su štampani komadi Lj. Krajačića, F. Schenka, A. Vratuša, dra. J. Jeremića i P. Čermelića. Iz kalendara »Svačić« ne spominje »Posljednji čin« Adama Kostelića (1908) i »Svagdašnjost« Milana Marjanovića (1909). Iz dubrovačkog tjednika »Dubrovnik« ne navodi »Gosti grada Dubrovnika« štampano iz rukopisa br. 192 (23) što se čuva u knjižnici Malobraćana (1893 br. 2—3); »Dogovor« kanonika Petra Franasovića (1896 br. 51—52); »Jastog« komedija dum Ivana Stojanovića (1911 br. 41—48); »Tutor« Svetozara Ćorovića (1902 br. 44) i »Lazarevo vaskrsenje — Pjesma« Ive Vojnovića (1913 br. 27). Također ne zna za komediju u dva dijela »Frleziju« dum Ivana Stojanovića, štampanu u kalendaru »Dubrovnik« 1897. godine. O tome da li su mogli naći u ovoj knjizi mjesta dramska djela Sime Matavulja »Zavjet« (1897) i »Na slavi« (1904); Ive Ćipika »Na granici« (1910) i »Volja naroda« (1911), kao i »Gorski vijenac« Njegošev i to izdanja štampana u Hrvatskoj, dalo bi se još govoriti.

Eto, uglavnom, jednog dijela propusta i netačnosti prvog dijela Badalićeve »Bibliografije«. Čudimo se da se Badalić bar u drugom dijelu svoje knjige nije nešto više poslužio književnim prikazima i kritikama iz Dalmacije. On ne spominje ni jednim slovom »Glasnik Matice dalmatinske«, »Narodni List«, »Novo Doba« itd., a da i ne govorimo o recenzentima kao što su Ante Petravić, Milica Kostić, od koje citira samo recenzije iz »Života i rada« itd.

»Bibliografija hrvatske dramske književnosti« ostavlja u cjelini sliku rada koji se ne može nazvati ni ozbiljnim ni naučnim i treba požaliti što je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u svojim edicijama objavila ovakovo djelo. Naučnim radnicima ovakva knjiga samo zadaje posla oko revidiranja pogrešaka ,a ostali se ne mogu na nju osloniti.

Dušan BERIĆ

NA BRODU OUN-a

Z. Džumhur

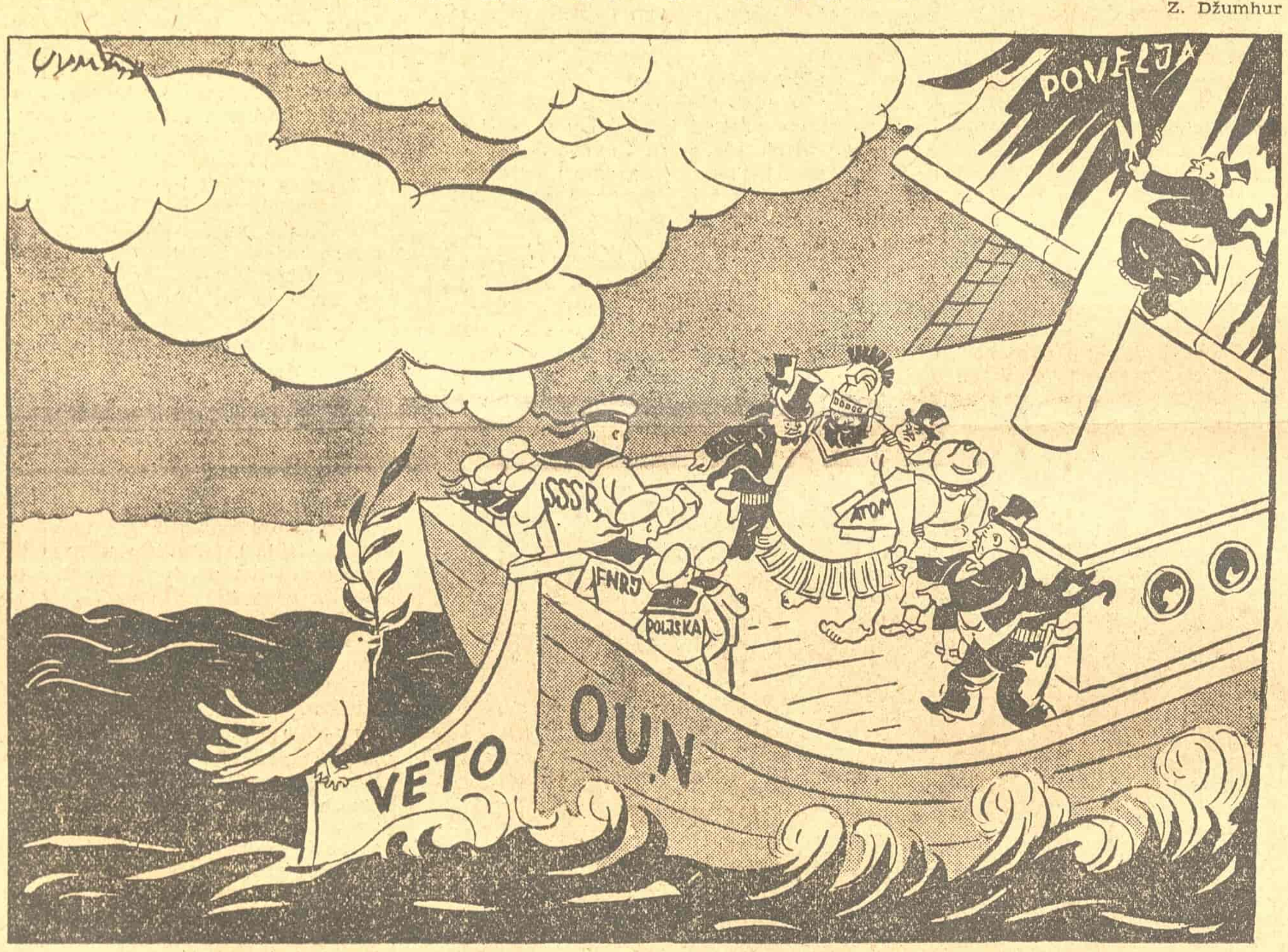

Mars: — Prvo vi, gospodo, uzmite kormilo, a ja ću posle lako sa golubom...

ževnosti boljševička partija i sovjetska vlast posvećuju ogromnu pažnju Postoje posebna izdavačka preduzeća za dečju književnost. U časopisima i novinama, na sastancima pisaca, u javnosti uopšte, često se diskutuje o dečjoj književnosti. To je izraz opšte brige koju sovjetska država posvećuje deci. U toku tridesetogodišnjeg razvitka sovjetske književnosti izrastao je znatan kadar dečjih pisaca, čija se dela štampaju i čitaju na svim jezicima sovjetskih naroda. Poznati su sovjetski dečji pisci: Čukovski, Maršak, Iljin, Mihalkov, Boris Žitkov, Barto, Gajdar i drugi.

Govorili smo o idejnosti i partijnosti sovjetske književnosti kao jednoj od njenih osnovnih osobina. Druga važna karakteristika sovjetske književnosti, koja proističe iz ove prve, jeste njen duboki realizam, istinitost odražavanja životne stvarnosti. Sovjetska književnost je dosledno i do kraja realistična. Umetnički metod sovjetske književnosti drug Staljin je nazvao socijalističkim realizmom. Metod socijalističkog realizma pretstavlja novu pojavu u svetskoj književnosti. Klasična ruska književnost i druge evropske književnosti dale su u prošlosti krupna realistička dela. Ali postoji bitna, principijelna razlika između starog, kritičkog realizma i socijalističkog realizma sovjetske književnosti. Realizam klasične književnosti, uprkos tome što je dao dela ogromne umetničke snage ipak nije mogao prikazati život u svoj njegovoj punoći i raznovrsnosti, i to zbog ograničenosti pogleda na svet kod pisaca klasične književnosti, zbog njihove klasne pozicije.

Junak sovjetske književnosti jeste u najvećoj meri aktivna ličnost, koja učestvuje u preobražaju društva i koja se sama menja sa društvom. Junak sovjetske književnosti jeste deo kolektiva, on se pojavljuje zajedno sa čitavim kolektivom u njegovoj borbi za novi život. Tačnije rečeno, junak sovjetske književnosti pre svega jeste narod, masa trudbenika, kolektiv. U čitavom nizu dela koja smo dosad pomenuli prikazuje se taj novi junak sovjetske književnosti. Ali, ako se u sovjetskoj književnosti podvlači i ističe značaj mase, to ne znači da pojedinac gubi svoj značaj. U sovjetskoj književnosti pojedinac se ne suprotstavlja kolektivu, on je pretstavnik mase, naroda, izraz njegovih težnji i shvatanja.

Klasična realistička književnost bila je jaka u kritici društva, ali ona, takoreći, nema pozitivnog junaka. To je sasvim razumljivo, jer se radilo o feudalnom i kapitalističkom društvu, a pretstavnik vladajuće ugnjetačke klase, sasvim prirodno, nije mogao biti prikazan pozitivno u jednom realističkom delu. U socijalističkom društvu rodio se nov junak, tvorac novog života, borac za plemenite ciljeve naroda i čovečanstva. To je pozitivan junak, realna ličnost, koja je s punim pravom ušla u književnost. Zato mi u sovjetskoj književnosti stalno susrećemo pozitivne junake, koje je dala sovjetska stvarnost. Levinson iz »Poraza« od Fadejeva, Pavle Korčagin iz romana »Kako se kalio čelik« od N. Ostrovskog, Davidov iz Šolohovljeve »Uzorane ledine«, Ivan Gora iz »Hleba« od Alekseja Tolstoja, Oleg Koševoj iz »Mlade Garde« od Fadejeva i mnogi drugi — jesu oličenje tog novog čoveka, tipični pretstavnici onih realnih sovjetskih ljudi koji su postali gospodari života i tvorci istorije svoga naroda, kao deo toga naroda.

Još jedna crta karakteriše socijalistički realizam. To je romantika borbe i rada. O tome je A. A. Ždanov u svom govoru na Prvom kongresu sovjetskih književnika 1934 godine rekao: »Našoj književnosti koja obema nogama stoji na tvrdoj materijalističkoj osnovi, ne može biti tuđa romantika, ali romantika novog tipa, romantika revolucionarna. Mi kažemo da je socijalistički realizam osnovni metod sovjetske književnosti i književne kritike, a to zahteva da revolucionarni romantizam uđe i u književno stvaralaštvo kao sastavni deo, jer sav život naše partije, sav život radničke klase i njena borba sastoji se u spajanju najtvrđeg, najtrezvenijeg praktičnog rada sa najvećim herojizmom i grandioznim perspektivama. Naša partija je uvek bila jaka time što je spajala i spaja ozbiljnost i praktičnost sa širom perspektivom, sa stalnim stremljenjem napred, sa borbom za izgradnju socijalističkog društva.

Sam razvitak književnosti, i pre ovog govora i posle njega, pokazao je da sovjetski pisci imaju i dovoljno idejne dubine i pronicljivosti, i dovoljno umetničkog talenta da izvrše ovaj zadatak. Praksa sovjetske književnosti, njena dela najbolja su potvrda teoretskih postavki na kojima se ona zasniva.

Sovjetska književnost jeste mnogonacionalna književnost, i to je takođe jedan od njenih osnovnih karakteristika. Mi smo dosad uglavnom govorili o sovjetskoj **ruskoj** književnosti, jer je ona najbogatija i najznačajnija, i nama najpristupačnija. Ali sovjetska književnost ne razvija se samo na ruskom jeziku, već na svim jezicima ogromnog i mnogonacionalnog Sovjetskog Saveza. Oktobarska revolucija donela je istinsku slobodu svim narodima nekadašnje ruske imperije. Lenjinsko-staljinsko rešenje nacionalnog pitanja stvorilo je sve preduslove za razvijanje nacionalnih kultura svih sovjetskih naroda. U Sovjetskom Savezu, bratskoj zajednici naroda, sve nacionalnosti zajednički izgrađuju svoju zajedničku sovjetsku kulturu i književnost. Ruski narod, zbacivši sa sebe jaram posednika i kapitalista, pomaže sada ostalim narodima Sovjetskog Saveza u njihovim kulturnim naporima. Dela klasične ruske i sovjetske književnosti prevode se na jezike drugih naroda Sovjetskog Saveza, kao što se mnoga književna dela prevode sa drugih sovjetskih jezika na ruski jezik. Nekada je Puškin u svojoj poznatoj pesmi »Spomenik« proricao da će postati slavan zato što će o njemu saznati svi narodi Rusije. To se sada ostvarilo u mnogo većoj meri nego što je ikada mogao sanjati veliki ruski pesnik. Za Puškina, za njegova dela znaju milioni pripadnika raznih sovjetskih nacionalnosti i čitaju ih, zahvaljujući Oktobarskoj revoluciji, na svojim nacionalnim jezicima, kao što Rusi čitaju dela Nizamija, Ališera Navoji, Rustavelija i drugih.

U procesu izgradnje socijalizma u Sovjetskom Savezu izgrađuje se novi čovek, čiji se lik otkrio u svakidašnjem stvaralačkom radu u toku preobražaja jedne zaostale agrarne zemlje u naprednu industrisku i kolhoznu državu. Ali lik svjetskog čoveka pokazao se u svoj svojoj veličini za vreme Otadžbinskog rata Sovjetskog naroda protiv hitlerovske Nemačke Sovjetski čovek pokazao je za vreme rata svoju visoku patriotsku svest, odanost i ljubav prema sovjetskoj vlasti, beskrajni samopregor. Toga sovjetskog čoveka u novim uslovima, u vreme najvećih iskušenja prikazala je sovjetska književnost u nizu značajnih dela, pisanih u stihovima i prozi. Sovjetski pisci mogli su verno, realistički prikazati sovjetskog čoveka u ratu i njegove podvige na frontu i u pozadini zato što su i sami učestvovali u toj borbi, što su i sami delovali kao deo velikog socijalističkog kolektiva.

U toku rata pojavio se niz književnih dela od znatne umetničke vrednosti. Pomenućemo najpoznatija: »Kirov je s nama« od Nikolaja Tihonova, »Narod je besmrtan« od Vasilija Grosmana, »Nepokoreni« od Borisa Gorbatova, »Oni su se borili za domovinu« od Mihaila Šolohova (ovo delo nije dovršeno), »Dani i noći« i »Ruski ljudi« od K. Simonova, »Najezda« od Leonida Leonova, »Front« i »Partizani u stepama Ukrajine« od A. Kornjejčuka. Od pesnika koji pišu na ruskom jeziku istakli su se u toku rata još: A. Surkov, M. Isakovski, A. Tvardovski i drugi. Za vreme rata protiv fašista širom Sovjetskog Saveza čula se vatrena patriotska reč starog kazaškog akina (narodnog pesnika) Džambula. Poznata je njegova pesma upućena herojskom Lenjingradu — »Lenjingrađani deco moja«.

Posle rata nastaje u sovjetskoj književnosti nov polet i procvat. Ovom poletu sovjetske književnosti veoma mnogo je doprinela odluka CK SKP(b) o časopisima »Zvezda« i »Lenjingrad«, koja je donesena u cilju podizanja sovjetske književnosti na veći idejni i umetnički nivo. U ovom periodu sovjetski pisci nastavljaju obrađivanje ratnih tema, ali isto tako prilaze novim problemima, koji su se javili u posleratnim uslovima, u doba izvršenja novog staljinskog petogodišnjeg plana i prelaska od socijalizma ka komunizmu. Ratnu temu uspešno obrađuju Ćirskov u svojoj drami »Pobedioci«, koja prikazuje istorisku bitku kod Staljingrada. Krakteristična pojava posleratne sovjetske književnosti jeste neznatan broj pisaca koji se ranije nisu bavili književnošću ili nisu bili poznati kao književnici. To su ljudi koji su učestvovali u ratu, bilo kao borci Crvene armije ili kao partizani.

Sovjetska književnost jeste književnost zemlje potpuno izgrađenog socijalizma, zemlje koja pristupa izgrađivanju najsavršenijeg društva u istoriji — komunističkog društva. Rukovođena od Boljševičke partije, nadahnuta velikim idejama Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina, sovjetska književnost je postigla sjajne rezultate, stvarajući dela novog umetničkog tipa i visoke originalnosti. U današnjoj fazi razvitka Sovjetskog Saveza pred sovjetskom književnošću nalaze se perspektive još većih uspeha i pobeda.

Početak pozorišne sezone u našoj zemlji

POČETAK RADA HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U ZAGREBU

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu prikazivaće u novoj pozorišnoj sezoni, između ostalih, i sledeće komade: »Vasja Željeznova« od Maksima Gorkog, »Sirano de Beržerak« od Rostana , »Ljubov Jarovaja« od Trenjeva, »Kotorski mornari« od Volfa, »Diogeneš« od Brezovačkog.

*Narodno kazalište na Rijeci prikazivaće u novoj pozorišnoj sezoni sledeće komade: »Napast u dolini svetog Florijana« od Ivana Cankara, »Gospoda Glembajevi« od Miroslava Krleže, »Večera« od Skendera Kulenovića, »Most« od Božića, »Pamet u glavu« od Pavičića, »Ostrvo mira« od Petrova, »Duboko korenje« od Go-a i D'Iso-a, »Za one na moru« od Lavrenjeva, »Volpone« od Bena Džeksona. Pored komada talijanskih autora, koji se takođe nalaze na repertoaru, Riječko pozorište će davati i komade slovenskih autora u talijanskom prevodu.

*Uprava Narodnog kazališta u Dubrovniku izvršila je potrebne predradnje za početak nove pozorišne sezone. Interni rad u Pozorištu otpočeo je već 23 prošlog meseca probama oko obnove ranijih komada i pripremom za premijeru Nušićeve komedije »Svet«.

U novoj sezoni od domaćih pisaca predviđena su sledeća dela: »Skup« od Marina Držića, »Ljubovnici« od nepoznatog pisca i »Svet« od Branislava Nušića. Od sovjetskih pisaca: »Rusko pitanje« od Simonova, »Otok mira« od Petrova, »Za one na moru« od Lavrenjeva i »Časovnik na Kremlju« od Pogodina.

Od stranih pisaca izvešće se dela: »Duboko korenje« od Go-a i D'Iso-a, i »Mirandolina« od Goldonija.

*Splitska opera počela je rad 26 septembra izvođenjem opere »Evgenije Onjegin« od Čajkovskog. U ovoj sezoni Opera će staviti na repertoar još i »Moranu« od Gotovca, »Žetveni vijenac« (balet) od Hatzea, »U zdencu« od Blodeka, »Snjeguročku« ili »Carsku djevojku« (prema mogućnostima ansambla) od Rimskog-Korsakova, »Boeme« od Pučinija i »Seviljskog berberina« od Rosinija. Pored ovih premijera biće obnovljene sledeće opere: »Toska«, »Ero s onog svijeta«, »Adel i Mara«, »Rigoleto« i »Madam Beterflaj«.

POZORIŠTE U SARAJEVU ULAZI U NOVU SEZONU

Pozorište Narodne Republike Bosne i Hercegovine počinje novu sezonu sa sledećim repertoarom: »Jegor Buličov« od Maksima Gorkog, »Dan odmora« od Katajeva, »Mletački trgovac« od Šekspira, »Don Žuan« od Molijera, »Duboko korenje« od Go-a i D'Iso-a, »Večera« od Skendera Kulenovića. U pripremi su reprize sa karakterom premijera: »Otelo« od Šekspira, »Tartif« od Molijera, »Roditeljski dom« od Katajeva, »Rusko pitanje« od Simonova, »Dundo Maroje« od Marina Držića, i »Ožalošćena porodica« i »Gospođa ministarka« od Nušića.

POČETAK RADA POZORIŠTA U LJUBLJANI

U Ljubljanskom pozorištu predviđeni su ove sezone sledeći komadi: »Kranjski komedijanti« od Bratka Krefta, »Hlapci« od Ivana Cankara, »Gorje pametnemu« od Gribojedova, »Otok mira« od Petrova, »Duboko korenje« od Go-a i D'Iso-a. »Mesec dana na selu« od Turgenjeva, »Rodoljupci« od Sterije Popovića, »Vučjak« od Miroslava Krleže, »Makbet« od Šekspira, »Stubovi društva« od Ibzena, »Pigmalion« od Bernara Šoa, drama »Boris Godunov« od Puškina, »Ljubov Jarovaja« od Trenjeva, »Janošik« od Mahena i »Britanik« od Rasina.

U projektu su i komadi domaćih slovenačkih pisaca: »Lacko in Krefli« od Ivana Potrča i »Oganj i pepeo« od Mire Pucove.

NOVA POZORIŠNA SEZONA NA CETINJU

Narodno pozorište na Cetinju predviđa ove sezone sledeće komade: »Večeru« od Skendera Kulenovića, »Prst pred nosom« od Jože Horvata, »Šumu« od Ostrovskog, »Ujka Vanju« od Čehova, »Pobjednike« od Ćirskova, »Duboko korenje« od Go-a i D,Iso-a i »Tartifa« od Molijera.

MAKEDONSKI NARODNI TEATAR U SKOPLJU POČEO JE NOVU SEZONU

Pretstavom opere »Toska« od Pučinija, Makedonski narodni teatar u Skoplju otvorio je 28 septembra svoju novu sezonu. Glavnu ulogu pevala je prvakinja zagrebačke Opere Dragica Martinis, koja ovih dana gostuje u Skoplju.

Skopska drama otpočela je novu sezonu prikazivanjem obnovljenog komada »Begalka« od Vasila Iljoskog. Na repertoaru nalaze se još i komadi: »Prvi koraci« od Kola Čašula, zatim »Kako vam drago« od Šekspira, »Dundo Maroje« od Marina Držića«. »Za one na moru« od Lavrenjeva i »Svi moji sinovi« od A. Milera.

U KOTORU SE OSNIVA NOVO POZORIŠTE

Odlukom Vlade NR Crne Gore u Kotoru se osniva pozorište, koje će postati jedan od kulturnih centara Boke Kotorske i Crnogorskog Primorja. Za adaptaciju zgrade i prvu nabavku nameštaja i rekvizita odobren je kredit od milion i po dinara.

Osnivanje ovog pozorišta od velikog je značaja za kulturni život naroda Crne Gore. Narodno pozorište na Cetinju nije moglo ni izdaleka da zadovolji kulturne potrebe crnogorske pozorišne publike. Izmena gostovanja ovih dvaju pozorišta omogućiće da se u jednoj sezoni prikaže skoro dva put više premijera. Pored toga, pozorište u Kotoru ima uslova za podizanje novog glumačkog kadra, povezujući rad svih dramskih grupa i sekcija od Hercegnovog do Ulcinja.

* Narodno pozorište na Cetinju dalo je u ovoj sezoni osam premijera i obnovilo tri dramska komada. Od 197 pretstava dato je 90 prilikom turneja po raznim krajevima Crne Gore, ne računajući one koje su date na Omladinskoj pruzi Nikšić—Titograd. Sve pretstave posetilo je preko 80.000 gledalaca, dok je u sezoni 1939/40 — jednoj od najposećenijih pre rata — bilo svega oko 25.000 posetilaca.

Pozorište sada vrši pripreme za početak nove sezone.

BIBLIOGRAFIJA

Nikolaj Semjonović Ljeskov: **Đakon Ahila. Hronika.** Jedno od glavnih dela velikog ruskog pisca XIX veka, koji je slikao život provincija, carskih činovnika i sveštenstva, i čije je književno delo visoko cenio Maksim Gorki. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 62 dinara.

Žan Kasu: **Pariski pokolj. Roman.** U ovom delu francuskog romanopisca i esejiste Žana Kasua, urednika naprednog časopisa »Erop«, prikazani su tragični istoriski dani Pariske komune. »Savremena zapadna književnost«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 63 dinara.

Alen Rene Lesaž: **Tirkare.** Jedan od najznačajnijih francuskih pisaca XVIII veka. autor satirično-pustolovnog romana »Žil Blaz«, Lesaž je u svojoj komediji »Tirkare« dao oštru satiru na finansiske špekulante i korupcionaše svoga vremena. »Klasično kazalište«, izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948 g. Cena 45 dinara.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović
i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9080049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.